

**Հանրակրթական «Հասարակագիտություն» առարկայի
ուսումնառության հայեցակարգ
(նախագիծ)**

1. Դասընթացի նպատակը

«Հասարակագիտություն» առարկայի նպատակն է ձևավորել հիմնարար արժեքներ կրող, հուզական հասունություն դրսևորող, կշռադատող, մարդու և հասարակության հիմնահարցերը գիտականորեն ընկալող, հետազոտող և մեկնաբանող, ճանաչողական, սոցիալական և անհատական կարողությունների ու հմտությունների տիրապետող, ազգային և համամարդկային հիմնախնդիրներին իրազեկ, ազգային ու համամարդկային արժեքներ կրող, ժողովրդավարական և կայուն զարգացման արժեհամակարգով առաջնորդվող, սոցիալապես ակտիվ և պատասխանատու քաղաքացի:

«Հասարակագիտություն» առարկայի վերջնարդյունքները

Միջին դպրոց

1. Բնութագրի մարդ, բնություն, մտածողություն հասկացությունները:
2. Բացատրի կարիքների ու ցանկությունների անսահմանափակությունն ու ռեսուրսների սահմանափակությունը:
3. Տարբերակի ռեսուրսները խնայելու, մարդու կողմից շրջակա միջավայրը պահպանելու և բարելավելու ձևերը:
4. Սահմանի առողջ և անվտանգ կենսակերպի կանոններն ու բաղադրիչները:
5. Բացատրի և հիմնավորի անձի առանձնահատկությունները և հասարակական կյանքի օրինաչափությունները:
6. Մեկնաբանի և վերլուծի սեփական հույզերը, ցանկությունները, կարիքները, նպատակները, սեփական յուրահատկություններն ու հակումները:
7. Գիտակցի հույզերի, մտածողության և վարքագծի դերը աշխարհաճանաչողության գործում:
8. Թվարկի մարդու և քաղաքացու հիմնարար իրավունքները և ազատությունները, բացատրի, թե ինչ դեր ունի անհատը և պետությունը դրանք հարգելու և պաշտպանելու գործում:
9. Բացատրի ազատություն, ժողովրդավարություն, օրենքի գերակայություն, քաղաքացիություն, իրավունքներ և պարտականություններ հասկացությունները:

10. Ներկայացնի և քննարկի համայնքի խնդիրներն ու բարելավման ուղիները:

Ավագ դպրոց

1. Նկարագրի տարբեր ժամանակաշրջանների բնական միջավայրի, հասարակական, տնտեսական, քաղաքական և մշակութային զարգացումների փոխկապակցվածությունը:
- 2.Տարբերակի և համեմատի աշխարհաճանաչողության ձևերը և դրանց առանձնահատկությունները:
3. Նկարագրի կայուն զարգացման էությունը, հիմնական գաղափարները ու դրանց փոխադարձ կապերը:
4. Պլանավորի և կառավարի անձնական ֆինանսական միջոցներն ու ռեսուրսները:
5. Բացատրի գիտելիքի կարևորությունը, սովորելիս դրսևորի կամք և վստահություն սեփական ուժերի նկատմամբ:
6. Նկարագրի մարդու հիմնախնդիրը հասարակական տարբեր գիտությունների տեսանկյունից:
7. Հիմնավորի մտածողության կարևորությունը ժամանակակից աշխարհում և կիրառի մտածողության տարբեր ձևեր:
8. Ներկայացնի տնտեսական ռեսուրսների և արտադրական գործոնների տեղաբաշխումը, բնութագրի մրցակցային շուկան, կայացնի ֆինանսական որոշումներ:
9. Համադրի և հակադրի իրավունքի առաջացման ուսմունքները, առանձնացնի իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ճյուղերը: Մեկնաբանի դրանց նշանակությունը և կարգավորման ոլորտը, ինչպես նաև քննի իրավական համակարգերի ազդեցությունը մարդկանց կյանքի վրա:
10. Մեկնաբանի իրավունքի հիմնական ճյուղերը՝ վերլուծելով յուրաքանչյուրի ընդհանուր բնութագրիչները, խնդիրները և կարգավորման ոլորտը:
- 11.Մեկնաբանի քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության, ՀՀ պետական և համայնքային իշխանության մարմինների ընտրությունների նշանակությունը և ընթացակարգերը:
12. Հիմնավորի խաղի, ուսման, աշխատանքի և ազատ ժամանակի և ազատության, երջանկության, հավատի, սիրո, բարոյական արժեքների փոխազդեցությունները:
13. Բնութագրի հոգեկան գործընթացները: Հիմնավորի ներառականության կարևորությունը հասարակական կյանքում:
14. Վերլուծի ժամանակակից մարտահրավերներին արդյունավետ դիմակայող հասարակությանը բնորոշ հատկանիշները:

15. Բացատրի քաղաքական գաղափարախոսությունների նշանակությունը հանրային կյանքում:

16. Տարբերակի միջազգային իրավունքի աղբյուրները, դիտարկի պետությունների և միջազգային իրավունքի հարաբերությունները, վերլուծի այդ հարաբերությունները ՀՀ-ում և գլոբալ խնդիրների համատեքստում:

2. Առարկայի, դասընթացի ընդհանուր բնութագիրը

ա) «Հասարակագիտություն» առարկայի արդիականությունը

Հասարակագիտություն առարկայի արդիականությունը հիմնվում է ուսուցման երեք բաղադրիչների վրա՝ իմացական, սոցիալական և անձնային

Իմացական (կոգնիտիվ) բաղադրիչ: Ժամանակակից աշխարհում չափազանց կարևոր է հասարակական կյանքի օրինաչափությունների մասին գիտելիքներ ունենալը: Այդ գիտելիքների միջոցով մենք կարող ենք հասկանալ ու բացատրել մեզ շրջապատող աշխարհը, կառուցել արտաքին աշխարհի մասին հիմնավոր ներքին պատկերացում: Հասարակական գործընթացների բազմազանությունը, տարբեր երևույթների մասին առկա տարակարծությունները կարևոր նախապայման են սովորողների մոտ քննադատական և ստեղծագործական մտածողություն զարգացնելու տեսանկյունից: Ժամանակակից աշխարհում էապես մեծացել են մարդկանց միջև առկա աշխարհայացքային տարբերությունները, ինչի արդյունքում հաճախ փորձում են մարդկանց ապակողմնորոշել, մանիպուլացնել, զրկել ինքնուրույն մտածելու հնարավորությունից: Այս խնդիրներին դիմակայելու համար կարևոր է, որպեսզի սովորողներն ունենան քննադատական մտածողություն: Վերջինս հնարավորություն է տալիս հասարակական երևույթները դիտարկել տարբեր կողմերից, կշռադատել դրանց դրական և բացասական ասպեկտների մասին և կայացնել հիմնավորված որոշումներ: Հասարակական գործընթացների բազմազանությունը նաև լավ հնարավորություն է ստեղծում դրսևորելու ոչ ստանդարտ մոտեցումներ և դրանով իսկ զարգացնելու սովորողների ստեղծագործական մտածողությունը:

Այս առարկայի դասավանդման շրջանակում առաջնային է համարվում քաղաքացիական, իրավական, տնտեսական, մշակութային, մեդիա գրագիտության ձևավորումը, որոնք համարվում են բարեկեցիկ հասարակության հենասյուները:

«Հասարակագիտություն» առարկայի դասավանդումը հնարավորություն է տալիս սովորել մարդու մտածողության մասին և ձեռքբերած գիտելիքներն ու հմտությունները կիրառել կոնկրետ իրավիճակներում:

Սոցիալական բաղադրիչ: Բազմաթիվ հետազոտություններ վկայում են, որ ժամանակակից աշխարհում կարևորվում են սոցիալական այնպիսի հմտություններ,

ինչպիսիք են հաղորդակցությունը, համագործակցությունը, դիմացինին հասկանալու կարողությունը, կոնֆլիկտներ լուծելու հմտությունը:

Շատ կարևոր են այնպիսի որակների զարգացումը, ինչպիսիք են սոցիալական համերաշխությունը, սոցիալական պատասխանատվությունը, սոցիալական ձեռներեցությունը, մասնակցությունը:

«Հասարակագիտություն» առարկայի դասավանդումը հնարավորություն է տալիս գիտելիքներ և հմտություններ ձեռք բերել սոցիալական հմտությունների մասին և դրանք կիրառել հասարակական տարբեր երևույթներ բացատրելու գործընթացում:

Անձնային զարգացման բաղադրիչ: Հասարակությունների զարգացման մակարդակը մեծապես կախված է այն բանից, թե ինչպիսի անձնային որակներ ունեն տվյալ հասարակության անդամները, որքանով են առաջնորդվում ամբողջ կյանքի ընթացքում սովորելու պահանջով:

Այս առումով կարևոր են անձի հուզական հասունությունը, ինքնաճանաչողության, ինքնագնահատման բարձր հմտությունները: Անձի ձևավորման գործում էական նշանակություն ունեն այնպիսի արժեքներ կրելը, ինչպիսիք են՝ ազատությունը, արդարությունը, պատասխանատվությունը, հանդուրժողականությունը, արժանապատվությունը: Հենց այդ արժեքների վրա հիմնվող անձը կարող է դրսևորել պատասխանատու վարքագիծ՝ գիտակցելով իր քայլերի կարճաժամկետ և երկարաժամկետ հետևանքները:

Արժեքների վրա հիմնվող անձնային զարգացումը «Հասարակագիտություն» առարկայի դասավանդման հիմնական նպատակներից մեկն է:

«Հասարակագիտություն» առարկայի դասավանդումը մեծ դեր ունի դպրոցի քաղաքացիական կրթության առաքելության իրականացման գործում:

բ) Առարկայի ծրագրի առանձնահատկությունները, հիմնական գաղափարը:

Հասարակագիտություն առարկայի առանձնահատկությունն այն է, որ բաղկացած է Սոցիոլոգիա, Հոգեբանություն, Իրավագիտություն, Տնտեսագիտություն, Քաղաքագիտություն, Փիլիսոփայություն գիտակարգերից, ինչը հնարավորություն է տալիս հասարակական երևույթներն ընկալել բազմակողմանիորեն և ինտեգրված եղանակով: Երկրորդ առանձնահատկությունն այն է, որ հասարակագիտական հարցերի մասին չկան միանշանակ տեսակետներ, վերջնական լուծումներ, ինչը հնարավորություն է տալիս սովորողների մոտ զարգացնել խնդիրները

համակողմանի դիտարկելու, այլակարծությունը հանդուրժելու, հետազոտական և նախագծային մոտեցումները կիրառելու հնարավորությունները:

Առարկայի դասավանդումը հիմնվելու է 3 մոտեցման վրա՝

1. **Հասկացությունների և սկզբունքների ուսուցում**, ինչը հնարավորություն կտա իմանալու առարկայի բովանդակությունը:
2. **Հետազոտական ուսուցում**, ինչը հնարավորություն կտա հասկանալու, որ բազմաթիվ խնդիրներ չունեն միանշանակ լուծումներ և անխուսափելի են մշտական որոնումները:
3. **Նախագծային ուսուցում**, ինչը նպատակ ունի զարգացնել թիմային աշխատանքի հմտություններ, առաջարկել խնդիրների լուծման այլընտրանքային տարբերակներ:

Առարկայի **հիմնական գաղափարներն են.**

- անհատ,
- հասարակություն,
- արժեքներ,
- մարդկության գլոբալ հիմնախնդիրներ:

Այս գաղափարների ուսուցումը հնարավորության կտա սովորողներին տիրապետելու հասարակական խնդիրներ լուծելու, որոշումներ կայացնելու արդյունավետ մոտեցումների:

Դասավանդման ընթացքում կիրառվելու է ինտեգրված մոտեցումը, ինչը հնարավորություն է տալու թեմաները դիտարկել փոխկապակցվածության մեջ: Կարևորվելու է պարույրի մոտեցումը, որը հնարավորություն է տալու առանցքային գաղափարներին անդրադառնալ շարունակաբար և բարդության տարբեր մակարդակներով:

զ) **Սովորողների հետ աշխատանքի հիմնական մեթոդների և տեխնոլոգիաների, գնահատման առանձնահատկությունների, եղանակների և ձևերի համառոտ նկարագրությունը:**

Ուսումնական գործունեությունը հիմնվելու է խառը ուսուցման ձևաչափի վրա (blended): Կիրառվելու են դեմ առ դեմ և առցանց ուսուցման եղանակները: Ուսուցումն իրականացվելու է համադասարանական, անհատական և փոքր խմբային աշխատանքների միջոցով: Ուսումնական գործընթացում, ելնելով՝ թեմայի բովանդակությունից, դասի նպատակից, դասարանի, սովորողների, քննարկվող հիմնախնդրի առանձնահատկություններից, առկա հնարավորություններից և այլ հանգամանքներից, կարող են ընտրվել ուսումնական գործունեության հետևյալ տեսակները՝

- ուսումնական նյութի բացատրում,
- ինքնավերլուծություն, զրույցներ ու հարցազրույցներ,
- աշխատանք տպագիր և էլեկտրոնային սկզբնաղբյուրների հետ՝ գիտական բազային գործիքների օգտագործմամբ (մեջբերումներ, հղումներ, ամփոփումներ, եզրակացություններ, առաջարկություններ):
- զանգվածային լրատվամիջոցներից ստացված տեղեկատվության վերլուծություն, աղբյուրների գնահատում և համադրում,
- հիմնախնդիրների հետազոտում,
- հանդիպումներ,
- մրցույթների անցկացում,
- հաշվետվությունների և էսսեների պատրաստում,
- բանավեճերի կազմակերպում,
- S2S կիրառմամբ թվային գործիքների օգտագործում,
- դերային խաղեր,
- թղթապանակների պատրաստում, մեկնաբանում,
- անհատական ու խմբային, ինքնուրույն և համագործակցային, աշխատանքների կատարում,
- անդրադարձ ուսումնական գործունեությանը:

Գնահատման գործընթացում կիրառվելու են բազմաթիվ եղանակներ, բայց հիմնական շեշտը դրվելու է ձևավորող գնահատման վրա: Ձևավորող գնահատման ձևերից հատկապես կարևորվելու է հետադարձ կապը, որը հնարավորություն է տալու նշել աշակերտների ձեռքբերումները և բացթողումները, վերջիններս շտկելու ուղիները:

Մեծ կարևորություն է տրվելու գնահատման եղանակները դասավանդման մեթոդների հետ միասնության մեջ դիտարկելու մոտեցմանը: Գնահատումը չպետք է լինի դասավանդման մեթոդներից առանձին, քանի որ այն կարող է բերել գիտելիքների, հմտությունների ոչ համարժեք գնահատման:

Գնահատումն իրականացվելու է 3 սկզբունքով՝

- աշակերտների առաջընթացը չափորոշչային պահանջների համեմատ,
- աշակերտների առաջընթացը նախկին ձեռքբերումների համեմատ,
- աշակերտների առաջընթացը մյուս աշակերտների համեմատ:

Կիրառվելու են գնահատման գրավոր և բանավոր եղանակներ:

Հասարակագիտություն 7-րդ դասարան

Հասարակագիտություն
Թեմա 1. Մարդ-բնություն (3 ժամ)
Նպատակ
Սովորողները կհասկանան բնության, մարդու և հասարակության փոխկապվածությունը, օրինակների միջոցով կներկայացնեն բնության և հասարակության փոխկախվածությունը:
Վերջնարդյունք
<p>7.1.1. Հիմնավորի բնության անհրաժեշտությունը մարդու և հասարակության կյանքում:</p> <p>7.1.2. Թվարկի առողջ և անվտանգ կենսակերպի կանոններն ու բաղադրիչները:</p> <p>7.1.3. Առաջարկի բնության և հասարակության ներդաշնակության խախտումը կանխող քայլեր:</p>
Թեմայի բովանդակություն

<p>1. Մարդը որպես բնության մաս</p> <p>2. Մարդ- բնություն հարաբերությունների էվոլյուցիան</p>	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Վերլուծություն, զրույցներ: - Իրավիճակային խնդիրներ, օր. օրինակների միջոցով ներկայացնել մարդու դրական և բացասական ազդեցությունը բնության վրա: 	<ul style="list-style-type: none"> • Օրինաչափություններ • Կառուցվածք և գործառույթ
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Կենսաբանություն-մարդու էվոլյուցիան Աշխարհագրություն-մարդու զարգացումը աշխարհագրական միջավայրում, միջավայրի ազդեցությունը</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ11, Հ12	

Հասարակագիտություն
<p>Թեմա 2. Մարդ-ընտանիք-համայնք-հասարակական միջավայր (4 ժամ)</p>
Նպատակ
<p>Սովորողները կգիտակցեն մարդու և հասարակության փոխկապվածությունը, հասարակական մեծ և փոքր խմբերի ու շերտերի նմանություններն ու տարբերությունները:</p>
Վերջնարդյունքներ

- 7.2.1. Մարդու էությունից բխեցնի խմբի և հասարակության անհրաժեշտությունը:
- 7.2.2. Տարբերակի հասարակության փոքր և մեծ խմբերը:
- 7.2.3. Ներկայացնի հասարակության սոցիալական կազմը:
- 7.2.4. Բերի օրինակներ «ուրիշի» կարևորության և նրա հետ արդյունավետ հաղորդակցվելու նշանակության մասին: Գնահատել «մենք» և «նրանք» առճակատման ռիսկերը:
- 7.2.5. Բացատրի արդյունավետ հաղորդակցվելու նշանակությունը:
- 7. 2. 6. Մեկնաբանի հասարակական միջավայրի դրական և բացասական ազդեցությունը սեփական առողջությանը վերաբերող որոշումների կայացման վրա:

Թեմայի բովանդակություն

- 1. Հասարակական կյանքի առանձնահատկությունները:
- 2. Հասարակության սոցիալական կազմը:
- 3. Խմբեր, շերտեր, համայնքներ:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Ինքնավերլուծություն, գրույցներ, հարցազրույցներ: - Իրավիճակային խնդիրներ, օր. կյանքի օրինակներով ներկայացնել մարդու և հասարակության փոխներգործությունը: 	<ul style="list-style-type: none"> • Կառուցվածք և գործառույթ • Կայունություն և փոփոխություն

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Աշխարհագրություն-քարտեզ, աշխարհագրական միջավայրի ազդեցության ուսումնասիրությունը
 Հայոց և համաշխարհային պատմություն- հասարակության փոփոխության պատմական ազդեցությունն ու նշանակությունը
 Գրականություն-համապատասխան տեքստերի ուսումնասիրում և մեկնաբանում

Հանրակրթական չափորոշիչ
Հ16, Հ23, Հ24, Հ35

Հասարակագիտություն	
Թեմա 3. Մարդ-մտածողություն-սոցիալ-էմոցոնիալ հմտություններ (5 ժամ)	
Նպատակ	
Մովորողները կհասկանան մտածողության, սոցիալական հմտությունների, հուզական հասունության կարևորությունը մարդու կյանքում և կունկրետ օրինակների ու իրավիճակների վերլուծության միջոցով կհարստացնեն ինքնաճանաչողությունը և իրավիճակին համարժեք արձագանքելու հմտությունները:	
Վերջնարդյունք	
<p>7.3.1. Հիմնավորի մտածողության անհրաժեշտությունը մարդու և հասարակության կյանքում :</p> <p>7.3.2. Ճանաչի, վերլուծի սեփական հույզերը, մտքերը, թվարկի հույզերի կառավարման հնարներ և օրինակներով հիմնավորի հուզական հասունության կարևորությունը:</p> <p>7.3.3. Կապակցի հույզերը, մտածողությունը և վարքագիծը և դրանց ազդեցությունը աշխարհայացքի վրա:</p> <p>7.3.4. Դրսևորի նախապաշարմունքներին, կարծրատիպերին, անցանկալի ազդեցություններին դիմակայելու, կեղծ լուրերը զանազանելու և դրանց համարժեք արձագանքելու հմտություն</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Մտածողություն: Մտածողության առանցքային հմտություններ: 2. Հույզեր: 3. Մտածողության, հույզերի և վարքագծի կապը: 4. Նախապաշարմունքներ, կարծրատիպեր, ազդեցություններ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
- Էսսեներ	• Օրինաչափություններ

<p>- Բովանդակությանն առնչվող պատկերների քննարկում, հարց ու պատասխան:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Համակարգեր և մոդելներ
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստերի ընթերցում և մեկնաբանում Արվեստ- մտածողության ձևերի արտացոլանքը նկարչության, երաժշտության մեջ:</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Հ20, Հ21, Հ25, Հ26, Հ31, Հ32, Հ34, Հ37</p>	

<p>Հասարակագիտություն 7-րդ դասարան</p>
<p>Թեմա 4. Մարդ-բարոյականություն-արժեք (5 ժամ)</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Սովորողները կհիմնավորեն բարոյական նորմերի անհրաժեշտությունը, կբացատրեն բարոյագիտության առանցքային հասկացությունները: Կկարողանան դատողություններ անել կոնկրետ իրավիճակներ վերլուծելու միջոցով:</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>7. 4.1 Հիմնավորի բարոյական նորմերի անհրաժեշտությունը: 7. 4.2.Նկարագրի բարոյագիտության առանցքային հասկացությունները: 7. 4.3.Սահմանի բարոյականության ոսկե կանոնը: 7. 4.4.Համեմատի և հակադրի էգոիզմն ու ալտրուիզմը, համագործակցությունը և մրցակցությունը, ամոթը և մեղքը: 7. 4.5.Առօրյայից բերված օրինակների հիման վրա մեկնաբանի բարոյագիտական առանցքային հասկացությունները: 7. 4.6.Դատողություններ անի բարոյականության հարցերի մասին և որոշումներ կայացնի:</p>
<p>Թեմայի բովանդակություն</p>

<ol style="list-style-type: none"> 1. Բարոյական նորմերի նշանակությունը: Բարոյականության ոսկե կանոնը: 2. Ազնվություն և սուտ: 3. Համագործակցություն և մրցակցություն: Էգոիզմ և ալտրուիզմ: 4. Բարոյական արժեքների ինդիվիդուալիստական և կոլեկտիվիստական ընկալումները: Ամոթ և մեղք: 5. Բարոյականության հարցերի մասին կշռադատումներ և որոշումների կայացում: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Իրավիճակային խնդիրներ, օր.՝ նկարագրել իրավիճակներ, երբ նույն մարդը դրսևորում է էգոիզմ ու ալտրուիզմ: - Քննարկումներ, օր.՝ ի՞նչ կլիներ, եթե չլիներին բարոյական նորմերը: 	<ul style="list-style-type: none"> • Պատճառ և հետևանք:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստերի ուսումնասիրում, Արվեստ-հոգևոր երաժշտություն, նկարչություն, Հայոց պատմություն, Համաշխարհային պատմություն- գաղափարական փոփոխությունները պատմական ժամանակաշրջաններում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
ՀՀ, ՀՀ, ՀՀ	

Հասարակագիտություն
Թեմա 5. Մարդ-ճաշակ-մշակույթ (3 ժամ)
Նպատակ
Մովորողները կրնութագրեն գեղեցիկը՝ այն դիտարկելով արվեստի, բնության և մարդու համատեքստում:
Վերջնարդյունք
7.5.1.. Ներկայացնի «գեղեցիկի» տարբեր սահմանումներ:

<p>7.5.2. Բնութագրի իրեն շրջապատող իրերի գեղեցկությունը:</p> <p>7.5.3. Մեկնաբանի պատասխանատվության իր բաժինը գեղեցիկի պահպանման գործում:</p> <p>7.5.4. Արվեստի գործերից օրինակներ բերի գեղագիտական հիմնական հասկացությունների վերաբերյալ:</p>	
<p>Թեմայի բովանդակություն</p>	
<p>1. «Գեղեցիկ» և «ճաշակ» հասկացությունները:</p> <p>2. Մեզ շրջապատող միջավայրի գեղագիտական ընկալումը:</p> <p>3. Գեղեցիկը արվեստում:</p>	
<p>Ուսումնական գործունեության տեսակ</p>	<p>Խաչվող գաղափարներ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Բերի տարբեր ազգերի կողմից գեղեցիկի ընկալման օրինակներ: Բացատրել, թե ինչի հետ կարող է դա կապված լինել: - Արվեստի գործերից օրինակներ բերի գեղագիտական հիմնական հասկացությունների վերաբերյալ: 	<ul style="list-style-type: none"> • Օրինաչափություններ • Կայունություն և փոփոխություն
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Արվեստ-գեղեցիկի ընկալումը արվեստում, Գրականություն-տեքստի ուսումնասիրում ու մեկնաբանում, Երկրաչափություն- չափումներ կատարելն ու խնդիրների ստեղծումը,</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Հ43, Հ45, Հ46</p>	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 6՝ Մարդ-իրավունք (3 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողները ձեռք կբերեն մարդու հիմնարար իրավունքների վերաբերյալ գիտելիք, գործնական առաջադրանքների միջոցով զարգացնելով դրանց վերաբերյալ վերլուծական հմտություններ ու վերաբերմունք:	
Վերջնարդյունք	
<p>7.6.1. Տարբերակի նորմերը իրավունքներից:</p> <p>7.6.2. Թվարկի մարդու հիմնարար իրավունքները, մեկնաբանի, թե ինչու են դրանք կոչվում հիմնարար:</p> <p>7.6.3. Սահմանի իրավունք հասկացությունը և օրինակների միջոցով հիմնավորի դրա կարևորությունը:</p> <p>7.6.4. Բացատրի իրավահավասարությունը և ներկայացնի մարդու իրավունքների հիմքում ընկած արժեքները (արժանապատվություն, հավասարություն, հակախտրականություն, հանդուրժողականություն/ընդունում, հարգանք):</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Իրավունք. հասկացությունը, բնույթը և ծագումը (նորմ, կանոն և իրավունք): 2. Մարդու հիմնարար իրավունքներ ու ազատություններ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Կատարի պարզ վերլուծություններ և գրի էսսեներ մարդու իրավունքների, դրանց հիմքում ընկած արժեքների և իրավահավասարության վերաբերյալ համեմատականներ տանելով իր առօրյայի հետ: - Խմբային աշխատանքների ընթացքում առանձնանցի իր կարիքները և համադրի մարդու հիմնարար իրավունքների հետ 	<ul style="list-style-type: none"> ● Պատճառ և հետևանք: ● Կայունություն և փոփոխություն:

<ul style="list-style-type: none"> - Բացատրի՝ նորմերից իրավունքի անցումը և հայտնի տեսակետ իրավունքի առաջացման կարևորության մասին: - Քննարկումների արդյունքում և առօրյա օրինակների վրա սահմանի ու ցույց տա, թե ինչ է պարտականությունը: - Ծանոթանա Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի հետ, փորձել դասավորել փաստաթղթում առանձնացված իրավունքները ըստ կարևորության և քննարկել, արդյունքը: 	
---	--

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- իրավական նորմերի ուսումնասիրումը պատմական տարբեր ժամանակներում, Լուսավորականություն և այլն
Լեզուներ և գրականություն- տեքստերի ընթեցում և մեկնաբանում

Հանրակրթական չափորոշիչ

Հ23, Հ39, Հ40, Հ41, Հ42

Հասարակագիտություն

Թեմա 7. Մարդ- տնտեսություն (3 ժամ)

Նպատակ

Մովորողները կկարողանան համադրել իրենց կարիքները, ցանկությունները և պահանջումները դրանք բավարարելու համար առկա ռեսուրսների հետ, կկարողանան մեկնաբանել սակավության հիմնախնդիրը: Կկազմեն անձնական և ընտանեկան բյուջե, կկարևորեն խնայողությունների դերը իրենց ներկա և ապագա կյանքում:

Վերջնարդյունք

7.7.1. Հետևություններ անի կարիքների, ցանկությունների անսահմանափակ և ռեսուրսների սահմանափակ լինելուց:
 7.7.2. Համադրի անձնական և ընտանեկան եկամուտներն ու ծախսերը, պլանավորի բյուջեն՝ հաշվի առնելով հնարավոր ռիսկերը:
 7.7.3. Բացատրի ապագայի համար ներկայում խնայողություններ կատարելու նշանակությունը:

Թեմայի բովանդակություն

Տնտեսական որոշումների կայացում, սակավության հիմնախնդիր:
 Մեր պահանջումները, կարիքներն ու ցանկությունները:
 Անձնական բյուջե, եկամտի բաշխում, խնայողություններ ներկայում և ապագայում:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>- Քննարկումների կազմակերպում. . «Իսկ ի՞նչ կլիներ, եթե ռեսուրսները չլինեին անսահմանափակ, եւ սակավության խնդիր չլիներ»: Քննարկմանը հավելել նաեւ «Ո՞ւմ է վերաբերում սակավությունը» հարցը: . Ինչպե՞ս կարող են խնայողությունները նպաստել մեր կարիքների և ցանկությունների բավարարմանը: . Ինչպիսի՞ նպատակների համար խնայողությունների ինչպիսի՞ պլան է պետք մշակել: - Մտազրոհ, օր.՝ ապրանքների և</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Օրինաչափություններ, ● Համակարգեր և մոդելներ, ● Կառուցվածք և գործառույթ:

<p> ծառայությունների ցանկ, որոնք աշակերտները կցանկանան գնել, և դասավորել դրանք ըստ անհրաժեշտության: Ի՞նչը կարող է խոչընդոտել կատարելու այդ գնումները: - Կատարել հաշվարկային վարժություններ, օր. կազմել սեփական կամ ընտանիքի մեկամսյա բյուջե՝ առանձնացնելով առաջնային և երկրորդային ծախսերը: </p>	
--	--

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Հանրահաշիվ-հաշվարկների կատարում և խնդիրների ստեղծում,
 Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստերի ուսումնասիրում և
 մեկնաբանում,
 Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-տնտեսական մոդելների ուսումնասիրումը

Հանրակրթական չափորոշիչ

Հ17, Հ20

Հասարակագիտություն

Թեմա 8. Մարդ-քաղաքականություն (2 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողը կկարողանա մեկնաբանել քաղաքականության նշանակությունը հասարակական հարաբերություններում և անհատի կյանքում, օրինակների միջոցով ցույց տալ մարդու դերը քաղաքականության մեջ:	
Վերջնարդյունք	
7.8.1 Հիմնավորի քաղաքականության կարևորությունը մարդու կյանքում: 7.8.2 Ցույց տա քաղաքականության փոխկապակցվածությունները հասարակական կյանքի այլ ոլորտների հետ:	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Քաղաքականության նշանակությունը հասարակական հարաբերություններում 2. «Բարձր» և «ցածր» քաղաքականություն 3. Քաղաքականության անհատական և հավաքական սուբյեկտները: Մարդը՝ քաղաքական էակ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Իրավիճակների քննարկման առաջադրանքներ. օրինակի միջոցով ցույց տա . քաղաքականության կապը հասարակական կյանքի այլ ոլորտների հետ, . քաղաքականության ազդեցությունը մարդու և նրա սոցիալական միջավայրի վրա, . մարդ-անհատի և խմբերի ազդեցությունը քաղաքական գործընթացների վրա: 	<ul style="list-style-type: none"> ● Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում ● Համակարգեր և մոդելներ

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- քաղաքական մոդելներ, պետության կառավարման ձևեր

Աշխարհագրություն-քաղաքական մոդել, բնակչություն,

Հանրակրթական չափորոշիչ

Հ17, Հ23, Հ24

8-րդ դասարան

Հասարակագիտություն	
Թեմա 1. Արժեքներ (7 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողները կհիմնան, թե ինչ է արժեքը, կհասկանան արժեքների կողմնորոշիչ դերը դիրքորոշում արտահայտելու, որոշումներ կայացնելու, վարք դրսևորելու գործում՝ ցուցաբերելով զգայունություն, ապրումակցում:	
Վերջնարդյունքը	
<p>8.1.1. Սահմանի «հիմնարար արժեքներ» հասկացությունը, բացատրի դրանք համակեցության համատեքստում:</p> <p>8.1.2. Թվարկի համընդհանուր արժեքները և դրանք կապակցել առօրյա կյանքի հետ:</p> <p>8.1.3. Ցույց տա համընդհանուր արժեքների նշանակությունը իր և հանրային կյանքի կազմակերպման, հասարակական համերաշխության ապահովման գործում:</p> <p>8.1.4. Օրինակների հիման վրա գնահատի արժեքների աղճատման հետևանքները:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<p>1. Ազատություն հասկացությունը: Ազատության դրսևորումները և սահմանափակումները: 2. Արդարություն: Արդարության տեսակները: Արդարության բարոյական և իրավական կողմերը:</p> <p>3. Հավասարություն: Սոցիալական հավասարություն: Իրավահավասարություն:</p> <p>4. Պատասխանատվություն: Պատասխանատվության արժեքն ու անհրաժեշտությունը: Իրավունք և պատասխանատվություն:</p> <p>5. Հանդուրժողականություն: Հանդուրժողականության սահման:</p>	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>- Կազմակերպել քննարկումներ. օրինակ՝ . ներկայացնի ազատության դրսևորումներ, . նկարագրի մարդու</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Կառուցվածք և գործառույթ ● Կայունություն և փոփոխություն

<p> իրավունքների և հիմնարար ազատությունների սահմանափակման դեպքեր և վերլուծի դրանք: . Ներկայացնի տարբեր բնագավառներում արդարության արտահայտման ձևերը և վերլուծի դրանք: - Համեմատի սոցիալական հավասարությունն ու իրավահավասարություն, բացահայտի սոցիալական հավասարության ու իրավահավասարության դրսևորումները հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում: - Կշռադատի պատասխանատվություն ստանձնելու դրական և թվացյալ բացասական հետևանքները: Կարողանա ներկայացնել քվեարկությունը որպես իրավունք, պահանջ և պատասխանատվություն - Քննարկումներ, որ ֆինանսական պարտքը իրավական և բարոյական </p>	
--	--

պատասխանատվության տեսանկյունից. «Ի՞նչ կլինի, եթե ես պարտք վերցնեմ և չվերադարձնեմ»:	
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Գրականություն-համապատասխան տեքստի մեկնաբանում	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ20, Հ35, Հ42	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 2. Մարդու իրավունքներ (7 ժամ)	
Նպատակ	
<ul style="list-style-type: none"> Սովորողները ձեռք կբերեն իրավունքները բազմակողմանիորեն դիտարկելու կիրառական գիտելիքներ ու հմտություններ և դրանց հիման վրա կձևավորեն վերաբերմունք համակեցության գործընթացում իրավունքի կարևորության մասին: Տարբեր առաջադրանքների միջոցով կկարողանան վերլուծել մարդու իրավունքի սերունդների գաղափարական առանձնահատկությունները: 	
Վերջնարդյունք	

8.2.1. Մեկնաբանի մարդու իրավունքների հիմնական բնութագրիչները՝ հիմնավորելով դրանց կարևորությունը անձնական մակարդակում:

8. 2.2. Ճանաչի բացարձակ իրավունքները, բացատրի, թե որն է դրանց առանձնահատկությունը:

8.2.3. Տարբերակի իրավունքի սերունդները ըստ իրենց բովանդակային և գաղափարական առանձնահատկությունների՝ համադրելով դրանց առաջացումը պատմական գործընթացների հետ:

8.2.4. Թվարկի մարդու քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքները՝ համադրելով մարդու հիմնարար իրավունքների հետ, բերի օրինակներ այս իրավունքների իրացման վերաբերյալ:

8.2.5. Սահմանի տնտեսական, սոցիալական և մշակութային իրավունքներն ու վերլուծի օրինակներ, որոնց մեջ առկա են այս իրավունքների խախտումները:

8.2.6. Առանձնացնի «կանաչ իրավունքները» և քննի դրանք տարբեր բնապահպանական շարժումների և գործողությունների կոնտեքստում:

8.2.7. Բացատրի թվային միջավայրի ազդեցությունը մարդու իրավունքների իրացման գործընթացում:

8.2.8. Կարևորի հատուկ խմբերի իրավունքները և դրանց միջոցով հավասարության գաղափարի հաստատումը՝ ցուցաբերելով հարգալից վերաբերմունք իր և այլոց իրավունքների նկատմամբ:

8.2.9. Համեմատի ասելության խոսքն ու ազատ արտահայտվելու իրավունքը՝ բերելով ասելության խոսքի օրինակներ:

Թեմայի բովանդակություն

1. Մարդու իրավունքների հիմնական բաղադրիչները (անօտարելի, անբաժանելի, համընդհանուր, փոխկապակցված). բացարձակ իրավունքներ:
Մարդու իրավունքների սերունդներ.
2. Մարդու քաղաքական ու քաղաքացիական իրավունքներն ու ազատությունները. էությունը, առանձնահատկությունները և կիրառելիության շրջանակը:
3. Մարդու սոցիալական, տնտեսական ու մշակութային իրավունքներն ու ազատությունները. էությունը, առանձնահատկությունները և կիրառելիության շրջանակը:
4. Կոլեկտիվ իրավունքներն ու ազատությունները. էությունը, առանձնահատկությունները և կիրառելիության շրջանակը: «Կանաչ իրավունքներ» և բնապահպանական շարժումներ:
5. Թվային իրավունքներն ու ազատությունները. էությունը, առանձնահատկությունները և կիրառելիության շրջանակը. Ասելության խոսք:
6. Առանձին խմբերի իրավունքները: «Կանանց իրավունքներ», «Երեխաների իրավունքներ», «Հաշմանդամություն ունեցող անձանց իրավունքներ»:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>- Հետազոտական աշխատանք .</p> <p>. Օրինակ՝ կատարի պարզ հետազոտական աշխատանքներ, սահմանի հետազոտական հարց, նպատակներ և վերլուծություններ՝ հղումներ տալով մարդու իրավունքների հիմքում ընկած փաստաթղթերին և օգտվելով այդ փաստաթղթերում առկա բառապաշարից:</p> <p>. Սոցիալական ցանցերը դիտարկելու միջոցով դուրս հանի ակնհայտ և թաքնված ատելության խոսքը, համեմատի ազատ արտահայտման իրավունքի հետ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Քննարկումներ, օր.՝ բացարձակ իրավունքները և դրանց խախտումներ՝ այդ թվում մարդկության արդի հիմնախնդիրներից թրաֆիքինգ/ստրկություն: - Բանավեճեր և դերախաղեր, օր.՝ առանձին խմբերի իրավունքները, դրանց առաջացման պատճառները և նշանակությունը: 	<ul style="list-style-type: none"> ● Համակարգեր ու մոդելներ: ● Կայունություն և փոփոխություն:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- Լուսավորական շարժում, իրավունքի նորմերը պատմական տարբեր ժամանակներում և տարբեր քաղաքակրթություններում Լեզուներ և գրականություն- համապատասխան տեքստի հետազոտում և մեկնաբանում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Հ21, Հ23, Հ39, Հ40, Հ41, Հ42</p>	

Հասարակագիտություն

Թեմա 3. Մտածողություն, հուզական բանականություն և վարք (7 ժամ)	
Նպատակ	
Մովորողները կհմանան մտածողության կանոնների, մեթոդների, մոլորությունների, իմացական պատրանքների մասին: Կարժևորեն հուզական հասունության, համագործակցության, մրցակցության և հակամարտության նշանակությունը հասարակական կյանքում: Կկարողանան ձևավորել կարծիք հիմնավոր փաստերի վրա, վերլուծել պատճառահետևանքային կապերը և կայացնել որոշումներ:	
Վերջնարդյունք	
<p>8.3.1 Թվարկի մտածողության կանոններ, մոդելներ, մոլորություններ, սխալներ և կատարել դրանց իրավիճակային վերլուծություններ:</p> <p>8.3.2 Հիմնավորի հուզական բանականության, մտածողության, գիտելիքի կարևորությունը հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում:</p> <p>8.3.3 Օրինակների հիման վրա բխեցնի համագործակցության, մրցակցության և հակամարտության՝ որպես համակեցության բաղադրիչների նշանակությունը:</p> <p>8.3.4 Տարբերակի փաստը և կարծիքը:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Մտածողություն: Ինդուկտիվ և դեդուկտիվ մտածողություն: 2. Տրամաբանական մոլորություններ՝ Ընդդեմ մարդու, Ծղոտե մարդու փաստարկ, Ծագման սխալ, Հապճեպ ընդհանրացում, Գերընդհանրացում: Մտքի նենգափոխում, Աղոտ բառ, Կեղծ երկվություն, Արատավոր շրջան, Փաստի և կարծիքի նույնացում: 3. Իմացական պատրանքներ՝ Հասանելիության էվրիստիկա, Աֆեկտիվ էվրիստիկա, Հաստատման կողմնակալություն, Նորության էֆեկտ, Կենտրոնացման էֆեկտ: 4. Հույզերի կառավարում: Հուզական հասունություն: 5. Վարքի դրսևորումներ: Համագործակցությունը, մրցակցությունը, հակամարտությունը որպես հասարակական կյանքի բաղադրիչներ և շարժիչ ուժեր: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>Իրավիճակային օրինակների քննարկում.</p> <ul style="list-style-type: none"> - օրինակներ, երբ մարդկանց կարծիքը ներկայացվել է որպես փաստ ու 	<ul style="list-style-type: none"> • Կառուցվածք և գործառույթ • Կայունություն և փոփոխություն

<p>որոնք են դրանց պատճառները և հետևանքները:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Քննարկել այնպիսի իրավիճակներ, որտեղ կներկայացվեն ընկերների, բարեկամների, գովազդի ազդեցության վերաբերյալ օրինակներ: 	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հանրահաշիվ-հաշվարկներ, խնդիրների ստեղծում Գրականություն- համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում և մեկնաբանում</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Հ20, Հ25, Հ26, Հ31, Հ32, Հ34, Հ36, Հ37</p>	

<p align="center">Հասարակագիտություն</p>	
<p>Թեմա 4. Թիմային աշխատանք: Նախագծային ուսուցում: (8 ժամ)</p>	
<p>Նպատակ</p>	
<p>Սովորողները կգիտակցեն առաջնորդության և թիմի կարևորությունը: Կկարողանան թիմային աշխատանքների միջոցով ձևակերպել խնդիրներ, առաջարկել լուծման քայլեր՝ կարևորելով ռեսուրսների արդյունավետ օգտագործումը:</p>	
<p>Վերջնարդյունք</p>	
<p>8.4.1 Սահմանի «առաջնորդություն» հասկացությունը: Տարբերակի առաջնորդության ձևերը: 8.4.2 Դրսևորի խնդիրներ, հարցեր ձևակերպելու և դրանց լուծումներ առաջարկելու հնարների իմացություն: 8.4.3 Ձևավորի անհատական և խմբային նախագծեր իրականացնելու հմտություններ:</p>	

8.4.4 Ցուցադրի սեփական գործունեությունը պլանավորելու, ժամանակը և այլ ռեսուրսները արդյունավետ տնօրինելու կարողություններ:

8.4.5 Հիմնավորի թիմային աշխատանքի արդյունավետությունը, տարբեր կարողություններ ունեցող մարդկանց համագործակցության առավելությունները՝ գիտակցելով անհատական և կոլեկտիվ պատասխանատվություն:

Թեմայի բովանդակություն

1. Աշխատանք թիմերում: Թիմերի ձևավորման փուլեր:
2. Առաջնորդություն: Առաջնորդության ձևերը:
3. Հարցեր, հարցեր, հարցեր:
4. Խնդրի ձևակերպում և լուծման քայլեր:
5. Նախագծային աշխատանք:
6. Ռեսուրսների կառավարում:

Ուսումնական գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

- Մշակի նպատակ ու խնդիրներ, որոնք ճշգրիտ ու հստակ կերպով կապված են արծարծվող թեմայի հետ:

- Տարբերակի քանակական և որակական հետազոտական մեթոդները՝ ըստ դրանց առանձնահատկությունների:

- Ընտրի պարզ հետազոտական մեթոդաբանություն(ներ)ը՝ հիմնվելով անհրաժեշտության, հանգամանքի և հետազոտվող թեմայի առանձնահատկությունների վրա:

- Մինթեզի տեղեկատվությունը

- Պատճառ և հետևանք
- Կառուցվածք և գործառույթ

<p>բազմաթիվ աղբյուրներից և տարբեր տեսանկյուններից, հասկանա աղբյուրի արժանահավատությունը:</p> <p>- Բացահայտի տեղեկատվության անհրաժեշտությունը և տեղեկատվության պոտենցիալ աղբյուրները, բացատրի դրանց տարբերությունը:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հանրահաշիվ- հաշվարկներ, խնդիրների ստեղծում</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Հ27, Հ29</p>	

9-րդ դասարան

<p>Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 1. Պետություն. ներածություն (6 ժամ)</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Սովորողները կկարողանան բացատրել պետության նշանակությունը, ինչպես նաև գնահատել քաղաքացի-պետություն փոխհարաբերությունը</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>9.1.1 Թվարկի պետության հատկանիշներն ու գործառույթները: 9.1.2 Մեկնաբանի «պետություն» և «քաղաքացի» հասկացությունները և ցույց տա դրանց փոխկապակցությունները:</p>

Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Պետության հատկանիշները 2. Պետության գործառույթները 3. Պետություն և քաղաքացի 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Իրավիճակային խնդիրներ. . օրինակների միջոցով ցույց տա պետության հիմնական հատկանիշներից յուրաքանչյուրի նշանակությունը հասարական կյանքում: . օրինակների միջոցով ցույց տա, թե ինչու են պետության մի շարք հատկանիշներ համարվում ոչ հիմնական: . օրինակների միջոցով ցույց տա պետության նշանակությունը քաղաքացու համար և հակառակը: 	<ul style="list-style-type: none"> • Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում • Համակարգեր և մոդելներ • Կայունություն և փոփոխություն:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- պետության ձևերը պատմական ժամանակներում	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ17	

Հասարակագիտություն
Թեմա 2. Պետություն և մշակույթ (7 ժամ)

Նպատակ	
Սովորողները կկարողանան բացատրել «մշակույթ» հասկացությունը, դրա ազդեցությունը հանրային կյանքի վրա: Կկարողանան մեկնաբանել պետություն-մշակույթ փոխազդեցությունները: Կնկարագրեն Հայաստանի նյութական և հոգևոր մշակույթի առանձին արժեքավոր նմուշներ:	
Վերջնարդյունք	
<p>9.2.1. Նկարագրի «մշակույթ» հասկացությունը, դրա առանձնահատկությունները:</p> <p>9.2.2 Մեկնաբանի մշակույթ-պետություն փոխազդեցությունները:</p> <p>9.2.3. Դրսևորի մշակութային ընկալման և արժևորման կարողություններ:</p> <p>9.2.4 Ճանաչի ազգային մշակույթը, նյութական և հոգևոր ժառանգությունը, և ներդրումը համաշխարհային մշակույթի մեջ:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Մշակույթի ազդեցությունը հանրային կյանքի վրա: 2. Մշակույթը որպես ապրելակերպ և նյութական, հոգևոր արժեքների ամբողջություն: 3. Հայաստանի մշակույթը համաշխարհային մշակույթի համատեքստում: 4. Մշակույթը որպես սոցիալական փոփոխությունների գործընթացի շարժիչ ուժ կամ խոչընդոտ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
- Ուսումնասիրի և ներկայացնի այլ այդ թվում, Հայաստանում ապրող ազգային փոքրամասնությունների մշակույթի նմուշներ:	- Համակարգեր և մոդելներ - Կայունություն և փոփոխություն
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց պատմություն և պատմություն- մշակույթի փոփոխությունն ու ազդեցությունը հասարկության վրա</p> <p>Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստի մեկնաբանում</p> <p>Արվեստ-երաժշտություն, նկարչություն</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ17, Հ45, Հ46	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 3. Պետություն և քաղաքացիական հասարակություն (16 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողները կկարողանան մեկնաբանել քաղաքացիական հասարակության նշանակությունը: Կկարողանան գնահատել քաղաքացիական հասարակության և պետական իշխանության ինստիտուտների փոխգործակցության անհրաժեշտությունը հանրային բարիքի ստեղծման համար:	
Վերջնարդյունք	
<p>9.3.1. Բացատրի քաղաքացիական հասարակության նշանակությունը պետական իշխանության գործունեության վերահսկողության մեջ:</p> <p>9.3.2. Բացատրի պետական իշխանության և քաղաքացիական հասարակության ինստիտուտների փոխազդեցությունը հանրային բարիքի ստեղծման գործում:</p> <p>9.3.3. Հասկանա և բացատրի հասարակական կազմակերպությունների, շարժումների, միությունների, ՉԼՄ-ների և այլ կազմակերպությունների տեղն ու դերը շահերի պաշտպանության, բազմազանության և բազմակարծության ապահովման առումով:</p> <p>9.3.4 Մեկնաբանի կոռուպցիայի առաջացման պատճառները և բացասական ազդեցությունը հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտների վրա:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Հանրային բարիք 2. Քաղաքացիական հասարակության բաղադրիչները և գործառույթները: 3. Շահերի պաշտպանություն և բազմակարծություն 4. Զանգվածային լրատվության միջոցները և մարդու իրավունքները 5. Քաղաքացիական հասարակության և պետական իշխանության փոխազդեցությունները 6. Կոռուպցիա . ծագման պատճառները, տեսակները և ազդեցությունը հանրային կյանքի վրա 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
Ներկայացնել իրավիճակային օրինակներ, որտեղ տեսանելի է կոռուպցիայի բացասական ազդեցությունն անհատ–հասարակություն–պետություն բնականոն	<ul style="list-style-type: none"> ● Օրինաչափություններ: ● Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում: ● Կայունություն և փոփոխություն:

<p>փոխազդեցության վրա: Նախագծային աշխատանք.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Համայնքային հիմնախնդիրներն ուսումնասիրի քաղաքացիական հասարակության հաստատությունների և զանգվածային լրատվության միջոցների հրապարակումների միջոցով: - Օրինակների միջոցով հիմնավորի տեղեկացվածության կարևորությունը քաղաքացիական հասարակության ձևավորման գործում: 	
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց և համաշխարհային պատմություն- պատմական տեքստի մեկնություն, սկզբնաղբյուրի ուսումնասիրում Գրականություն- համապատասխան տեքստի մեկնաբանություն</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Հ17, Հ23, Հ40</p>	

Հասարակագիտություն
<p>Թեմա 4. Պետություն և տնտեսություն (7 ժամ)</p>
Նպատակ
<p>Մովորողները կկարողանան բացատրել, թե ինչ է տնտեսությունը, ինչպես են կայացվում տնտեսական որոշումները, ինչպիսի առանձնահատկություններ ունի այն Հայաստանում: Կմեկնաբանեն սակավությունը, առաջարկն ու պահանջարկը, կթվարկեն հայաստանյան տնտեսական ու ֆինանսական համակարգի մասնակիցներին, օրինակների միջոցով կներկայացնեն վերջիններիս դերերը: Մովորողները կգիտակցեն պետության դերը հասարակության տնտեսական և սոցիալական</p>

բարեկեցության, տնտեսական աճի գործում:

Վերջնարդյունք

- 9.4.1. Բացատրի, թե ինչպես են կայացվում տնտեսական որոշումները: Ներկայացնի հայաստանյան տնտեսական և ֆինանսական համակարգերը, տարբերակի վերջիններիս մասնակիցներին ու նրանց դերերը:
- 9.4.2. Մեկնաբանի տնտեսական առանձին ցուցանիշներ:
- 9.4.3. Ուրվագծել պետության դերը տնտեսության մեջ, թվարկել պետական եկամուտների աղբյուրները ու նկարագրել պետական բյուջեն:
- 9.4.4 Հիմնավորել մրցակցության դերը շուկայական տնտեսությունում: Քննարկել հակամրցակցային գործունեության բացասական ազդեցությունը տնտեսության վրա:

Թեմայի բովանդակություն

1. Տնտեսություն. ի՞նչ, ինչպե՞ս, ու՞մ համար
2. Հայաստանի տնտեսական և ֆինանսական համակարգերը
3. Տնտեսական աճ
4. Պետության տնտեսական քաղաքականություններ
5. Պետական բյուջե
6. Տնտեսական մրցակցություն

Ուսումնական գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

- Իրավիճակային խնդիրներ, օր.
 . ուսուցիչը թվարկի իրավիճակներ, դերեր, իսկ աշակերտը թվարկի են, թե որ տնտեսական ու ֆինանսական որ կառույցներն ու կազմակերպություններն են դրանք իրագործում:
 Օրինակ՝ ո՞ր ֆինանսական կազմակերպությունը կարող է ներգրավել ավանդներ:
 . Բերի օրինակներ շուկայի

- Համակարգեր և մոդելներ
- Կայունություն և փոփոխություն

<p>ձախողումների, որոնց դեպքում անհրաժեշտ է պետության միջամտությունը:</p> <p>. Բացատրի, թե ինչպես են պետական քաղաքականությունները (առաջարկի և պահանջարկի) ազդում տնտեսության վրա:</p> <p>. Ներկայացնի տնտեսական տարբեր իրավիճակներ (օրինակ՝ պահանջարկը շատ բարձր է կամ շատ ցածր): Վերլուծի, թե ինչ քայլեր կձեռնարկի ՀՀ կենտրոնական բանկը և/կամ Կառավարությունը յուրաքանչյուր իրավիճակում:</p> <p>Ստեղծագործական աշխատանք, օր. «Ես կարող եմ ամենաբարդ երևույթներն անգամ բացատրել պարզ բառերով. տնտեսական քաղաքականություններ. հարկաբյուջետային, դրամավարկային, մարկրոպրոդեցիալ քաղաքականություններ»:</p> <p>Հնարավորինս պարզ միջոցներով (նկարներ, պաստառներ, գրաֆիկներ) ներկայացնի իր սովորածը:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- տնտեսական համակարգերի պատմական զարգացում,</p>	

Հանրահաշիվ- հաշվարկներ և խնդիրների ստեղծում Աշխարհագրություն-բնակչություն
Հանրակրթական չափորոշիչ
Հ17, Հ20, Հ21

Հասարակագիտություն
Թեմա 5. Պետություն և քաղաքականություն (18 ժամ)
Նպատակ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Սովորողները կկարողանան բնորոշել «պետական կարգ», «կառուցվածք» և «կառավարման ձև» հասկացությունները՝ կատարելով համեմատություն Հայաստանի և այլ պետությունների միջև: 2. Սովորողները կկարողանան գնահատել քաղաքական մշակույթի և համակարգի ազդեցությունը քաղաքացու իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի իրացման վրա: 3. Սովորողները կկարողանան թվարկել և օրինակների միջոցով համեմատել Հայաստանի պետական իշխանության ճյուղերի հիմնական գործառույթները
Վերջնարդյունք
<p>9.5.1 Մեկնաբանի քաղաքական մշակույթի, վարչակարգի տիպը և քաղաքական, քաղաքացիական մասնակցության ձևերը՝ քաղաքացու իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի իրացման տեսանկյունից:</p> <p>9.5.2 Բացատրի էլեկտրոնային կառավարման նշանակությունը ժողովրդավարական գործընթացներում:</p> <p>9.5.3 Տարբերակի Հայաստանի պետական իշխանության ճյուղերի լիազորությունները:</p> <p>9.5.4 Ուրվագծի օրենքների ստեղծման ընթացակարգը և դրա վրա ազդեցություն գործելու մեխանիզմները Հայաստանում:</p>
Թեմայի բովանդակություն
<ol style="list-style-type: none"> 1. Պետական կարգ, կառուցվածք և կառավարման ձև: 2. Քաղաքական մշակույթ:

<p>3. Ժողովրդավարական և ոչ ժողովրդավարական համակարգեր:</p> <p>4. Իշխանության ճյուղերի տարանջատման և հավասարակշռման սկզբունքները ժողովրդավարական պետությունում:</p> <p>5. ՀՀ պետական իշխանության ճյուղերի գործառույթները:</p> <p>6. Քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության ձևերը:</p> <p>7. Էլեկտրոնային կառավարում՝ թափանցիկության գործիք:</p>	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>Հետազոտական աշխատանք . Օր . - հիմնավորի քաղաքական մշակույթի տիպերի ազդեցությունը հանրային հարաբերությունների վրա: - ժողովրդավարական և ոչ ժողովրդավարական համակարգերի ազդեցությունը հանրային հարաբերությունների վրա:</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Համակարգեր և մոդելներ • Կայունություն և փոփոխություն
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-տնտեսական համակարգեր, Գրականություն-հասպատասխան տեքստի մեկնաբանում	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Հ17, Հ40	

**Հասարակագիտություն
10-րդ դասարան**

Հասարակագիտություն

Թեմա 1. Մարդ և հասարակություն	
Նպատակ	
Մովորողները կհիմանան ժամանակակից մարդու և հասարակության հիմնախնդիրները՝ տարբեր հասարակական գիտությունների տեսանկյունից՝ արտահայտելով իրենց դիրքորոշումները: Կկարողանան հետևություններ անել հասարակական փոփոխությունների վրա ազդող գործոնների վերաբերյալ:	
Վերջնարդյունք	
10.1.1 Նկարագրի մարդու հիմնախնդիրը հասարակական տարբեր գիտությունների տեսանկյունից: 10.1.2 Մեկնաբանի մարդու սոցիալականացման և հասարակական փոփոխությունների գործընթացները:	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Մարդու հիմնախնդիրը: 2. Մարդ էակի հիմնական բնութագրերը: 3. Մարդը որպես գեղագիտության, բարոյագիտության, հոգեբանության, տնտեսագիտության, քաղաքագիտության, իրավագիտության և փիլիսոփայության ուսումնասիրման առարկա: 4. Մարդու և հասարակության մասին տեսություններ: 5. Անձնական և հանրային շահեր: Հանրային բարիք: 6. Հասարակական փոփոխությունների վրա ազդող գործոնները. տեխնոլոգիաներ, մշակույթ, գաղափարներ, կոլեկտիվ գործողություններ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Քննարկումներ, օր.՝ որո՞նք են հասարակական փոփոխությունների վրա ազդող գործոնները ու դրանց դերերը: - Հետազոտական աշխատանքներ, օր.՝ տարբեր սկզբնաղբյուրներից ստանա տեղեկություններ, վերլուծի, 	<ul style="list-style-type: none"> - Համակարգեր և մոդելներ - Կայունություն և փոփոխություն

եզրակացություններ անի և համապատասխան հղումներ կատարի:	
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Գրականություն-տեքստի մեկնաբանում ու վերլուծում Արվեստ- հիմնախնդիրների արտացոլումը արվեստում...	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Մ23, Մ36, Մ39, Մ40	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 2. Մտածողություն	
Նպատակ	
Սովորողները կկարողանան տրամաբանական գործողություններ կատարել, հիմնավորել քննադատական և ստեղծագործական մտածողության կարևորությունը: Կբացատրեն մտածողության հմտությունները, իմացական և սոցիալական պատրանքները՝ դրանք կապակցելով կյանքի հետ:	
Վերջնարդյունք	
10.2.1.Կիրառի մտածողության տարբեր ձևեր, մոդելներ կոնկրետ օրինակների վրա: 10.2.2.Հիմնավորի քննադատական և ստեղծագործական մտածողության կարևորությունը ժամանակակից աշխարհում: 10.2.3.Թվարկի մտածողության հմտությունները և յուրաքանչյուրի մասին բերել օրինակներ:	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Մտահանգում: 2. Քննադատական մտածողություն 3. Ստեղծագործական մտածողություն 4. Մտածողության հմտություններ. Դիրքորոշման հիմնավորում, Պատճառահետևանքային կապերի պարզում, Համեմատություն 5. Իմացական և սոցիալական պատրանքներ. Հալո էֆեկտ, Խմբային մտածողություն (Groupthink), IKEA էֆեկտ, Չեյզարնիկի էֆեկտ, Սփռման էֆեկտ 	

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Իրավիճակային խնդիրներ, օր.՝ իրավիճակների ուսումնասիրության միջոցով մտածողության հմտությունների ուսուցում: - Էսսե, օր.՝ որևէ դիրքորոշման հիմնավորման վերաբերյալ: - Հետազոտական աշխատանք, օր.՝ օգտագործի գովազդային նյութեր, կատարի գների համեմատություն: Պարզաբանի՝ արդյոք միշտ է ամենաթանկ ապրանքն ունենում ամենալավ որակը: Հիմնավորի, թե ինչու են գներն այդքան տարբերվում, և արդյոք անհրաժեշտ է գնումներից առաջ կատարել շուկայի հետազոտություն: 	<ul style="list-style-type: none"> - Պատճառ և հետևանք - Կառուցվածք և գործառույթ
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հանրահաշիվ- հաշվարկներ ու խնդիրների ստեղծում Արվեստ- մտածողության ձևերը արվեստում Լեզուներ և գրականություն-տեքստի մեկնաբանում և վերլուծում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Մ19, Մ24, Մ27, Մ34</p>	

Հասարակագիտություն
<p>Թեմա 3. Տնտեսություն</p>
Նպատակ

<p>Մովորողը կկարողանա ներկայացնել տնտեսական ռեսուրսների և արտադրական գործոնների տեղաբաշխումը, կկարողանա վերլուծել առաջարկն ու պահանջարկը և մրցակցությունը:</p> <p>Մովորողը կբնութագրի մրցակցային շուկան, կթվարկի նրա վրա ազդող ներքին և արտաքին գործոնները: Օրինակների միջոցով կբնութագրի փոքր, միջին և խոշոր գործարարությունը:</p>	
<p>Վերջնարդյունք</p>	
<p>10.3.1.Տրամաբանի, թե ինչպես են տեղաբաշխվում և օգտագործվում տնտեսական ռեսուրսները, արտադրական գործոնները, նկարագրել դրանց տեղաբաշխման ազդեցությունը տնտեսական և սոցիալական բարեկեցության վրա:</p> <p>10.3.2.Վերլուծի, թե ինչպես են աշխատում մրցակցային շուկաները:</p> <p>10.3.3. Վերլուծի արտաքին և ներքին գործոնների ազդեցությունը շուկայի վրա:</p> <p>10.3.4.Բնութագրի ազատ ձեռնարկատիրական համակարգը, տարբերակի փոքր, միջին և խոշոր գործարարությունը:</p>	
<p>Թեմայի բովանդակություն</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Տնտեսական ռեսուրսներ 2. Արտադրական գործոններ 3. Տնտեսական համակարգեր 4. Առաջարկ և պահանջարկ, շուկայական գին 5. Շուկայական մրցակցություն, մենաշնորհ 6. Շուկայի վրա ազդող գործոններ 7. Փոքր, միջին և խոշոր գործարարություն 	
<p>Ուսումնական գործունեության տեսակ</p>	<p>Խաչվող գաղափարներ</p>
<p>- Իրավիճակային խնդիրներ, որ ձեռնարկությունն ինչպես պետք է ընտրի ու տեղաբաշխի տնտեսական ռեսուրսները: Այդ ռեսուրսներով կազմի արտադրական հնարավորությունների կոր ու</p>	<p>- Համակարգեր և մոդելներ - Կառուցվածք և գործառույթ - Կայունություն և փոփոխություն</p>

<p>մեկնաբանի:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Խմբային քննարկումներ, որոնք են շուկայի ձախողումները, որոնց դեպքում անհրաժեշտ է պետության միջամտությունը: - Անհատական աշխատանքներ, որոնք վարկի այն հիմնական չափանիշները, որոնցով տարբերվում են փոքր, միջին և խոշոր ձեռնարկությունները: 	
--	--

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Հանրահաշիվ-հաշվարկների կատարում և խնդիրների ստեղծում
 Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- կառավարման ձևեր և տնտեսական մոդելներ
 Աշխարհագրություն-տնտեսական մոդելներ, բնակչություն

Հանրակրթական չափորոշիչ

Մ22

Հասարակագիտություն

Թեմա 4. Անձնական ֆինանսներ

Նպատակ

Սովորողները կկարողանան կայացնել կարճաժամկետ և երկարաժամկետ արդյունավետ, պատասխանատու և անվտանգ ֆինանսական որոշումներ: Կկարողանան բացատրել

<p>խնայողությունների և վարկերի դերն ու արդյունավետ կառավարելու մոտեցումները: Կճանաչեն ֆինանսական ոլորտում իրենց իրավունքներն ու պարտականությունները:</p>	
<p>Վերջնարդյունք</p>	
<p>10.4.1. Կայացնի ֆինանսական որոշումներ՝ ըստ գնի, որակի, հանգամանքների, ռիսկերի, համեմատի ֆինանսական ծառայությունները: 10.4.2. Հիմնավորի խնայողությունների արդյունավետ կառավարման նշանակությունը, նկարագրի խնայողությունները տեղաբաշխելու հնարավորությունների առանձնահատկությունները: 10. 4.3. Փաստարկի վարկի արդյունավետ կառավարման նշանակությունը: 10. 4.4. Ներկայացնի սպառողների իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմները: 10. 4.5. Նկարագրի ֆինանսական զեղծարարությունների և խարդախությունների տեսակները, դրանցից խուսափելու կամ արդեն առաջացած հետևանքները մեղմելու մեխանիզմները:</p>	
<p>Թեմայի բովանդակություն</p>	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ֆինանսական որոշումներ՝ ըստ գնի, որակի, ռիսկերի 2. Ֆինանսական ծառայությունների համեմատություն և ընտրություն 3. Խնայողությունների կառավարում 4. Վարկերի կառավարում 5. Սպառողների իրավունքների պաշտպանություն 6. Ֆինանսական խարդախություններ ու զեղծարարություններ 	
<p>Ուսումնական գործունեության տեսակ</p>	<p>Խաչվող գաղափարներ</p>
<p>- Աշխատանքներ գրաֆիկներով և աղյուսակներով, օր.՝ «Ո՞րն է ապրանքի տեղը». Գին/որակ գրաֆիկի վրա ամրացնի հայտնի ապրանքների տարբերանշանները: Ըստ առաջնահերթության և ժամկետայնության (կարճաժամկետ և երկարաժամկետ)՝ կազմի «Երազանքների աղյուսակ»՝ խնայողություններ</p>	<p>- Կայունություն և փոփոխություն - Կառուցվածք և գործառույթ</p>

կատարելու
անհրաժեշտությունը ցույց
տալու համար:

- Ուսուցողական
ֆիլմերի դիտում ու
քննարկում:
- Խմբային
աշխատանքներ.

. գումարային
խնայողության դեպքում
առաջարկի գումարը
պահելու՝ իր նախըտրած
տեղը՝ հիմնավորելով
ընտրությունը (գովազդ,
պաստառ, հոլովակ և այլն):

. համեմատի նույն
վարկատեսակի տարբեր
առաջարկները և ընտրի
ամենաարդյունավետ
տարբերակը:

- Այցելություններ, օր.
կազմակերպել
այցելություն բանկ
կամ վարկային
կազմակերպություն:
- Մտագրոհ, օր.՝ գրել
այն ամենը, ինչ
գիտեն վարկի
մասին: Բացատրել
թվարկված
հասկացությունները
և դրանց հիման վրա
տալ առաջադրանք:
- Կատարել
հաշվարկային
վարժություններ, օր.
վարժություն վարկի
գինը հաշվարկելու
նպատակով.
հաշվարկի, թե ինչ

<p>կարծենա, եթե վարկ է վերցնում 5 000 000 ՀՀ դրամ 10 % -ով և 8 տարի ժամկետով (բացատրել, որ բարդ տոկոսի դեպքում ավելի շատ տոկոսագումար են վճարում):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Կազմակերպել քննարկումներ. օր. <p>վարկ վերցնելու և երաշխավոր դառնալու խելամիտ և ոչ խելամիտ որոշումները:</p> <ul style="list-style-type: none"> . ո՞ր իրավիճակում կարելի է պարտքով վարկ մարել (օրինակ՝ երբ հնարավոր է գտնել ավելի էժան տարբերակ ավելի թանկ վարկը մարելու համար): . ո՞ր դեպքում կարող են տրամադրել լավ և վատ պայմաններով վարկ կամ ընդհանրապես մերժել վարկի տրամադրումը: <ul style="list-style-type: none"> - Նախագծային, հետազոտական աշխատանքներ. . տարվա կտրվածքով լրատվական աղբյուրներից դուրս բերի զեղծարարությունների և խարդախությունների օրինակներ (բանկոմատով, վճարային քարտերով, առցանց զեղծարարություն, ֆիշինգ և այլն): Կազմել երկու սյունակից բաղկացած աղյուսակ, 	
--	--

<p>որոնցից մեկում կնշվի, թե ինչի պատճառով է անձը ֆինանսական զեղծարարության զոհ դարձել, իսկ մյուսում՝ ինչպես կարելի է խուսափել դրանցից:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հանրահաշիվ, Երկրաչափություն-չափումներ, հաշվարկներ, խնդիրների ստեղծում Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում և մեկնաբանում</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ19, Մ27</p>	

<p>Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 5. Իրավունքի ծագումը (6 ժամ)</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Սովորողները կկարողանան համադրել և հակադրել իրավունքի առաջացման ուսմունքները, առանձնացնել իրավունքի աղբյուրները և հիմնական ճյուղերը: Կմեկնաբանեն դրանց նշանակությունը և կարգավորման ոլորտը, ինչպես նաև կքննեն իրավական համակարգերի ազդեցությունը մարդկանց կյանքի վրա:</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>10.5.1 Դատողություններ անի իրավական մտքի դպրոցների զարգացման արդյունքում առաջ եկած ուսմունքների վերաբերյալ: 10.5.2 Առանձնացնի իրավունքի աղբյուրները, մեկնաբանի դրանց տեսակները և առաջացումը: 10.5.3 Բացատրի իրավունքի համակարգը՝ համադրելով այն հասարակական հարաբերությունների հետ: 10.5.4 Տարբերակի իրավունքի հիմնական ճյուղերը՝ մեկնաբանելով դրանցից յուրաքանչյուրի ընդհանուր բնութագրիչները, խնդիրները և կարգավորման ոլորտը:</p>

Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Իրավական մտքի զարգացում և գաղափարախոսություններ: 2. Սոցիալ-բարոյական և հասարակական նորմեր և իրավունքներ: 3. Իրավունքի աղբյուրներ: 4. Իրավունքի համակարգ: 5. Իրավունքի ճյուղեր: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Խմբային վերլուծական աշխատանքներ. . օրինակների հիման վրա վերլուծեն իրավունքի փոխհարաբերությունները ու դրանց կապը սոցիալ-բարոյական նորմերի հետ: . Աշխատեն տարբեր իրավական փաստաթղթերի հետ, հղումներ տան և փորձեն վերլուծել դրանք: <ul style="list-style-type: none"> - Դերախաղեր և սիմուլացիոն խաղեր, օր. քննեն և հետևություններ անեն իրավական մտքի տարբեր ուսմունքների վերաբերյալ: 	<ul style="list-style-type: none"> ● Համակարգեր և մոդելներ: ● Օրինաչափություններ: ● Կառուցվածք և գործառույթ:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց և համաշխարհային պատմություն-իրավական նորմերի ուսումնասիրում պատմական տարբեր ժամանակներում ու տարբեր քաղաքակրթություններում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Մ34, Մ35, Մ36</p>	

Հասարակագիտություն
Թեմա 6. Քաղաքական մասնակցություն և ընտրություններ (6 ժամ)
Նպատակ

Սովորողները կկարողանան մեկնաբանել քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության, ՀՀ պետական և համայնքային իշխանության մարմինների ընտրությունների նշանակությունը և ընթացակարգերը: Սովորողը կկարողանա ներկայացնել ընտրախախտումների դեմ պայքարի՝ ՀՀ օրենսդրությամբ նախատեսված միջոցները:

Վերջնարդյունք

- 10.6.1. Մեկնաբանի քաղաքացիական և քաղաքական մասնակցության՝ Հայաստանի օրենսդրությամբ չարգելված ձևերն ու տեսակները ժողովրդավարության և անձի իրավունքների ու շահերի իրացման տեսանկյուններից:
- 10.6.2. Նկարագրի Հայաստանում իշխանության մարմինների ընտրությունների տիպերն ու մակարդակները, ընթացակարգերը, մեկնաբանի դրանց նշանակությունը հասարակական համակարգի բնականոն գործառնության, անձի քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքների ու շահերի իրացման տեսանկյուններից:
- 10.6.3. Ներկայացնի ընտրական իրավունքի իրացման նորմերը և միջազգային չափանիշները
- 10.6.4. Դատողություններ անի ընտրական իրավունքի իրացման վրա ընտրախախտումների ազդեցության և դրանց դեմ պայքարի՝ Հայաստանի օրենսդրությամբ նախատեսված միջոցների մասին:

Թեմայի բովանդակություն

1. Ժողովրդավարություն. քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցություն:
2. Քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության ձևերն ու տեսակները Հայաստանում:
3. ՀՀ պետական իշխանության մարմինների ընտրությունները: Հանրաքվեներ:
4. ՀՀ համայնքային իշխանության մարմինների ընտրությունները:
5. Ընտրախախտումների տեսակներն ու դրանց դեմ պայքարը Հայաստանում:

Ուսումնական գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

- Խմբային աշխատանքներ.
  - . Բնութագրեն քաղաքական և քաղաքացիական մասնակցության՝ ՀՀ օրենսդրությամբ չարգելված ձևերը
  - . Ներկայացնեն ազատ ընտրությունը որպես քվեարկության միջոցով
- Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում
  - Համակարգեր և մոդելներ

<p>որոշումներ կայացնելու ձև:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Հետազոտական աշխատանքներ, օր. տեղեկատվական աղբյուրների (օրինակ՝ դիտորդական առաքելությունների, իրավապաշտպան կազմակերպությունների) հրապարակումների, զեկույցների հիման վրա դասակարգի և համեմատի համապետական ու համայնքային վերջին երկու ընտրարշավների ժամանակ ընտրախախտումների դեպքերը: - Դերախաղ, օր. համադասարանցիների ներգրավմամբ մոդելավորի համապետական կամ համայնքային ընտրարշավ: 	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-մոդելների ուսումնասիրում Աշխարհագրություն-երկրներ, բնակչություն</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ16</p>	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 7. Կուսակցություններ և շահերի խմբեր (6 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողները կկարողանան ներկայացնել կուսակցության և շահերի խմբի ընդհանրություններն ու տարբերությունները, օրինակների միջոցով ներկայացնել դրանց գործառույթները, գնահատել դրանց նշանակությունը ժողովրդավարական հասարակարգի պայմաններում:	
Վերջնարդյունք	
10.7.1. Մեկնաբանի կուսակցությունների և շահերի խմբերի նշանակությունը Հայաստանի քաղաքական համակարգի գործառնության, անձի քաղաքական մասնակցության, քաղաքացու շահերի արտահայտման և պաշտպանության տեսանկյուններից: 10.7.2. Համեմատի կուսակցությունների և կուսակցական համակարգերի տիպերը՝ ցույց տալով դրանց թերություններն ու առավելությունները և կապը քաղաքական ռեժիմի տիպի հետ:	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Կուսակցությունները և շահերի խմբերը՝ որպես քաղաքացիական և քաղաքական մասնակցության միջոց: 2. Կուսակցությունների տեսակները: 3. Շահերի խմբերի տեսակները: 4. Կուսակցական համակարգեր և ժողովրդավարություն: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Ուսումնասիրություններ, օր.՝ ուսումնասիրի կուսակցությունների ու շահերի տարբեր խմբերի իրավական կարգավիճակը և գնահատի դրա արտացոլումն իրական կյանքում: 	<ul style="list-style-type: none"> • Օրինաչափություններ: • Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում

<p>- Խմբային քննարկումներ, գործնական օրինակների ներկայացում, օր. տարբեր երկրների օրինակով ցույց տակուսակցական համակարգերի կապը ժողովրդավարական և ոչ ժողովրդավարական հասարակարգերի հետ:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- հասարակական շարժումներ Լեզուներ և գրականություն-համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ16</p>	

11-րդ դասարան

<p>Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 1. Մարդու կյանքի բաղկացուցիչները</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Սովորողները կկարողանան հիմնավորել խաղի, ուսման, աշխատանքի և ազատ ժամանակի և ազատության, երջանկության, հավատի, սիրո, բարոյական արժեքների փոխազդեցությունները: Օրինակների միջոցով ներկայացնել տարբեր ժամանակաշրջաններում գեղագիտական իդեալների փոխակերպումները:</p>
<p>Վերջնարդյունքը</p>

- 11.1.1. Համադրի խաղի, ուսման, աշխատանքի, ազատ ժամանակի արժեքը մարդու կյանքում:
 11.1.2 Օրինակների հիման վրա դատողություններ անի մարդու կյանքում ազատության, երջանկության, հավատի, սիրո, բարոյական արժեքի մասին:
 11.1.3. Օրինակների հիման վրա ներկայացնի գեղագիտական իդեալի և ճաշակի փոխակերպումները պատմության ընթացքում:

Թեմայի բովանդակություն

1. Մարդը որպես գործող էակ:
2. Խաղը, ուսումը, աշխատանքը, ազատ ժամանակը որպես գործունեության տեսակներ:
3. Մարդկային կյանքի բնութագրիչներ. ազատություն և երջանկություն, հավատ և սեր:
4. Մարդը կյանքի իմաստի որոնումներում:
5. Գեղագիտական իդեալի փոխակերպումները պատմության ընթացքում:
6. Գեղեցիկը արվեստում:

Ուսումնական

գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

- Հարցազրույցներ, օր.՝ Ի՞նչ համամասնություն ունի մարդու կյանքում ուսումը, աշխատանքը, ազատ ժամանակը:
- Հետազոտություն, օր.՝ տարբեր ժամանակների արվեստի գործերը և եզրահանգումները գեղագիտական իդեալի և ճաշակի փոփոխության վերաբերյալ:

- Պատճառ և հետևանք
- Օրինաչափություններ:

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Արվեստ- երգ, նկարչություն
 Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստի մեկնաբանում

Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- Ռեֆորմացիա, Լուսավորականություն և այլն Երկրաչափություն- չափումներ, գծապատկեր, հատակագծեր
Հանրակրթական չափորոշիչ
Մ24, Մ34

Հասարակագիտություն	
Թեմա 2. Հասարակական կյանքի օրինաչափությունները	
Նպատակ	
<p>Սովորողները կկարողանան բացատրել հանրային բարիքի ստեղծման գործում անհատի ինքնագիտակցության և պատասխանատվության կարևորությունը:</p> <p>Կկարողանան վերլուծել ժամանակակից մարտահավերժներին արդյունավետ դիմակայող հասարակությանը բնորոշ հատկանիշները:</p> <p>Միջառարկայական կապի միջոցով կներկայացնեն հասարակական կյանքում բնության օրենքների կիրառությունը:</p>	
Վերջնարդյունքը	
<p>11.2.1. Հիմնավորի հանրային բարիքի կարևորությունը:</p> <p>11.2.2. Նկարագրի, թե ինչ է հասարակական տոկունությունը:</p> <p>11.2.3. Կապակցի բնության օրենքները, կանոնները հասարակական կյանքի զարգացումների հետ:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Հանրային բարիքի կարևորությունը: 2. Հանրային համերաշխություն: 3. Բազմազանությունն ու միասնությունը որպես տոկուն հասարակության բնութագրիչներ: 4. Ճգնաժամը որպես հնարավորություն: 5. Բնության օրենքները հասարակական կյանքում. իներցիա, հարաբերականություն, փոխադարձություն, կատալիզացիա, էկոհամակարգ, համաձուլվածք: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
- Իրավիճակային խնդիրներ, օր.	• Կայունություն, փոփոխություն:

<p>ինչպե՞ս են կարծրատիպերը խանգարում հասարակական համերաշխությանը, ինչպե՞ս են բնության օրենքները կիրառվում հասարակական կյանքում:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Քննարկումներ, օր.՝ օրինակների միջոցով ներկայացնի, թե ինչ կարող են կորցնել մարդիկ, եթե որոշ իրավիճակներում չկարևորեն հանրային բարիքը: 	<ul style="list-style-type: none"> • Էներգիա, նյութ, հոսքեր, ցիկլեր:
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-հասարակական կյանք, կենցաղ, Աշխարհագրություն- տնտեսություն, բնակչություն</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ23, Մ24, Մ27, Մ36, Մ40</p>	

<p align="center">Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 3. Պետության դերը տնտեսության մեջ</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Մովորողները կբացատրեն զարգացող և զարգացած տնտեսությունների տարբերությունները: Կկարողանան նկարագրել գնաճը, գործազրկությունը, զբաղվածությունը և դրանց սոցիալ-տնտեսական հետևանքները: Կթվարկեն առաջարկի և պահանջարկի կարգավորման քաղաքականությունները, կմեկնաբանեն դրանց դերն ու իրագործման ուղիները:</p>
<p>Վերջնարդյունքը</p>
<p>11.3.1 Նկարագրի, թե ինչպես են զարգանում տնտեսությունները: 11.3.2 Նկարագրի ու վերլուծի գնաճը, դրա հետևանքները տնտեսության ու առանձին տնտեսվարողների վրա: 11.3.3 Նկարագրի ու վերլուծի զբաղվածության և գործազրկության ցուցանիշները, դրանց</p>

սոցիալ-տնտեսական հետևանքները:

11.3.4 Նկարագրի առաջարկի և պահանջարկի կարգավորման քաղաքականությունների նշանակությունը, բացատրի, թե ինչպես են պետական տարբեր կառույցներ կիրառում այդ քաղաքականությունները:

Թեմայի բովանդակություն

1. Հարուստ և աղքատ երկրներ, ՀՆԱ և տնտեսական աճ
2. Գնաճ. սոցիալ-տնտեսական հետևանքները
3. Զբաղվածություն և գործազրկություն. սոցիալ-տնտեսական հետևանքները
4. Պետության միջամտությունը տնտեսությանը.
  - Պահանջարկի կարգավորման քաղաքականություններ. հարկային, դրամավարկային քաղաքականություններ
  - Առաջարկի կարգավորման քաղաքականություններ. արտադրողականության աճ, մրցակցության խթանում և հակամրցակցային գործունեության դեմ պայքար

Ուսումնական

գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

- Հետազոտական աշխատանք, օր.՝ նախորդ եռամսյակի կտրվածքով պարզի, թե որ ապրանքատեսակների գների փոփոխությունն է հանգեցրել գնաճի:
- Հաշվարկային առաջադրանքներ, օր.՝ հաշվի սպառողական գների ինդեքսի փոփոխությունը տարբեր տարիների կտրվածքով:
- Կազմակերպել ուսուցողական ֆիլմերի դիտում ու քննարկում
- Քննարկում, օր.՝

- Պատճառ և հետևանք, մեխանիզմ և կանխատեսում,
- Կայունություն և փոփոխություն:

<p>«Ի՞նչ դեր ունեն հարկերը, սուբսիդիաները տնտեսական ու սոցիալական զարգացման գործում:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հանրահաշիվ-չափումներ, հաշվարկներ, թվեր Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-հասարակական կյանք, տնտեսական մոդելներ Աշխարհագրություն-տնտեսություն, բնակչություն</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ19, Մ22</p>	

<p>Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 4. Պետություն և իրավունք</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Սովորողները կձևավորեն պատկերացումն արդարադատության համակարգի և դատական իշխանության վերաբերյալ, ինչպես նաև կվերլուծեն առօրյա կյանքից վերցված խնդիրներ և վեճեր՝ կիրառելով իրավական հիմնավորումներ:</p>
<p>Վերջնարդյունք</p>
<p>11.4.1 Ներկայացնի Հայաստանում առկա իրավունքի համակարգը՝ քննելով առկա իրավունքի ճյուղերն ու Սահամանադրական իրավունքի դերը տվյալ համակարգում և ՀՀ հասարակության կյանքում: 11.4.2 Բացատրի ՀՀ դատական համակարգի կառուցվածքը (աստիճանակարգում)՝ ներառելով յուրաքանչյուր դատարանի նպատակները, իրավասություններն ու կառուցվածքը՝ գնահատելով յուրաքանչյուրի դերը դատական գործերի քննման ու որոշումների կայացման գործընթացում: 11.4.3 Տարբերակի քաղաքացիական, վարչական և քրեական վարույթները՝ օրինակների վրա քննելով դրանց առանձնահատկությունները:</p>

11.4.4 Վերլուծի դատավորների, դատախազության, ոստիկանության, իրավապաշտպանների ու փաստաբանների լիազորությունները ու անկախությունը՝ բացահայտելով յուրաքանչյուրի ազդեցությունը մարդու իրավունքների պաշտպանության վրա:

11.4.5 Վերլուծի քաղաքացիական և քրեական իրավունքի հիմքերը, առարկան և առանձնահատկությունները՝ քննելով դրանց ստեղծման զարգացման վրա ազդող գործոնները և անհատների, կառավարությունների և դատարանների դերը այդ գործընթացում: Բացատրի իրավախախտումն ու իրավական պատասխանատվությունը:

11.4.6 Մեկնաբանի կոռուպցիայի դեմ պայքարի հիմնական ձևերը, դատողություններ անի Հայաստանում հակակոռուպցիոն պայքարի միջոցների և դրանց արդյունավետության մասին:

Թեմայի բովանդակություն

1. ՀՀ իրավունքի համակարգ:
2. ՀՀ դատական համակարգ:
3. Դատավորներ, դատախազություն, ոստիկանություն, փաստաբաններ, իրավապաշտպաններ:
4. Վարչական, քաղաքացիական և քրեական վարույթներ:
5. Քաղաքացիական և քրեական իրավունք:
6. Իրավապահ մարմինների և դատական համակարգի դերը կոռուպցիայի դեմ պայքարում: Հակակոռուպցիոն պայքարը Հայաստանում:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<p>- Քննարկումներ.</p> <p>. Գործնական և առօրյա օրինակների վրա տարբերակի քաղաքացիական և քրեական դատավարությունները, դրանց սուբյեկտներն ու քննման խնդիրները:</p> <p>. Մեկնաբանի և վերլուծի իրավական խնդիրներ և իրավիճակներ:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Միմուլացիոն խաղեր, օր.՝ անցկացնեն դատական նիստեր՝ ստանձնելով տարբեր դերեր: - Բանավեճեր, օր.՝ Հայաստանում հակակոռուպցիոն պայքարի արդյունավետությունը թեմայով: 	<ul style="list-style-type: none"> ● Պատճառ, հետևանք, կանխատեսում և մեխանիզմ: ● Կայունություն և փոփոխություն:

Միջառարկայական կապերը թեմայում

Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-իրավական ակտեր, պետություն
Հանրակրթական չափորոշիչ
Մ35, Մ36, Մ38, Մ39

Հասարակագիտություն	
Թեմա 5. Քաղաքական գաղափարախոսություններ (6 ժամ)	
Նպատակ	
Սովորողները կկարողանան բացատրել քաղաքական գաղափարախոսությունների նշանակությունը հանրային կյանքում, զանազանել դրանց դասական և ժամանակակից ուղղությունները, մեկնաբանել դրանց հնարավոր ազդեցությունն անձի ինքնաիրացման և հանրային կյանքի կազմակերպման վրա:	
Վերջնարդյունք	
<p>11.5.1 Համեմատի քաղաքական գաղափարախոսությունների հիմնադրույթները՝ ցույց տալով դրանց ընդհանրություններն ու տարբերությունները</p> <p>11.5.2 Բանավիճի անձի ինքնաիրացման և հանրային կյանքի կազմակերպման վրա քաղաքական գաղափարների ու գաղափարախոսությունների հնարավոր ազդեցության շուրջ:</p> <p>11.5.3 Համեմատի ազգայնականության, ազգայնամոլության և ռասիզմի առանձնահատկությունները՝ ցույց տալով դրանց տարբերություններն ու ընդհանրությունները</p> <p>11.5.4 Բանավիճի ազգայնականության քաղաքացիական և էթնիկական ձևերի պատմական նշանակության շուրջ:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Գաղափարախոսություն . բնորոշումները և տեսակները: 2. Դասական քաղաքական գաղափարախոսություններ: 3. Քաղաքական գաղափարախոսությունների ժամանակակից ուղղությունները: 4. Ազգայնականություն, ազգայնամոլություն և ռասիզմ: 	
Գործնական աշխատանք	Խաչվող գաղափարներ
- Աշխատանք գծապատկերներով,	• Համակարգեր և մոդելներ

<p> օր.՝ գծապատկերի միջոցով համեմատի դասական գաղափարախոսությունների և դրանց ժամանակակից ուղղությունների՝ մարդ-հասարակություն-պետություն, անհատ-շուկա-պետություն փոխկապակցությունների մասին գաղափարական գլխավոր տարբերություններն ու ընդհանրությունները </p> <ul style="list-style-type: none"> - Հետազոտական աշխատանքներ. <p>. Հայաստանյան կուսակցությունների կուսակցական և նախընտրական ծրագրերից, առաջնորդների ծրագրային ելույթներից դուրս բերի քաղաքական գաղափարախոսությունների հիմնադրույթների գործնական դրսևորումները,</p> <p>. Կուսակցական և նախընտրական ծրագրերի, առաջնորդների ծրագրային ելույթների, կուսակցությունների ներկայացուցիչների հետ հարցազրույցների հիման վրա համեմատի մարդ-հասարակություն-պետություն, անհատ-շուկա-պետություն փոխկապակցությունների մասին հայաստանյան կուսակցությունների դիրքորոշումները՝ վեր հանի դրանց ընդհանրություններն ու տարբերությունները:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Էսսե. <p>. Քաղաքական առանձին գաղափարների (օրինակ՝ ազատության, մարդասիրության) և գաղափարախոսության (օրինակ՝ սոցիալ-ժողովրդավարության, պահպանողականության)՝ համաշխարհային պատմության մեջ ունեցած նշանակության մասին:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Կայունություն և փոփոխություն
--	--

. Զգայնականության, ազգայնամոլության և ռասիզմի՝ պատմության մեջ դրսևորումների մասին:	
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- սոցիալիզմ, կոմունիզմ, ֆաշիզմ, նացիզմ և այլն... Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստի ուսումնասիրում և մեկնաբանում Արվեստ- գաղափարախոսությունների արտացոլանքը արվեստում՝ նկարչություն և այլն...	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
Մ16, Մ36	

12-րդ դասարան

Հասարակագիտություն
Թեմա 1. Անձի հոգեբանություն և ներառական հասարակություն
Նպատակ
Մովորողները կկարողանան բնութագրել հոգեկանի կառուցվածքն ու գործառույթները, հոգեկան գործընթացները, անձի անհատական առանձնահատկությունները: Կկարողանան հիմնավորել ներառականությունը որպես անձի ձևավորման արժեքային հենք:
Վերջնարդյունքը
12.1.1. Բնութագրի հոգեկան գործընթացները: 12.1.2. Տարբերակի անձի անհատական առանձնահատկությունները: 12.1.3. Հիմնավորի ներառականության կարևորությունը հասարակական կյանքում:
Թեմայի բովանդակություն
1. Հոգեկանի կառուցվածքն ու գործառույթները: Ուղեղն ու հոգեկանը: 2. Հոգեկան գործընթացներ. Զգայություններ և ընկալում: Ուշադրություն: Հիշողություն: Մտածողություն և խոսք: Երևակայություն: Կամք:

3. Անձի անհատական առանձնահատկություններ. Խառնվածք և բնավորություն:
 Ընդունակություններ:
 4. Ներառական հասարակություն և ներառող մտածողություն:

Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Հետազոտական աշխատանքներ, օր.՝ օգտվելով տեղեկատվական աղբյուրներից ուսումնասիրի հոգեկան գործընթացների և անձնային առանձնահատկությունների ազդեցությունը մարդու կյանքի վրա: 	<p>Պատճառ և հետևանք Կայունություն և փոփոխություն</p>
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Կենսաբանություն- մարդու կառոցվածք, զգայարաններ Լեզուներ և Գրականություն- համապատասխան տեքստերի մեկնաբանում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Մ23, Մ24, Մ34, Մ36, Մ40</p>	

Հասարակագիտություն
Թեմա 2. Իմաստասիրություն
Նպատակ
<p>Սովորողները կհմանան փիլիսոփայական հիմնական հարցերի և մեղիագրագիտության մասին՝ զարգացնելով քննադատական մտածողության կարողությունները: Կունենան դիրքորոշում կյանքի իմաստասիրական հարցերի վերաբերյալ:</p>

Վերջնարդյունքը	
<p>12.2.1. Տարբերակի դիցաբանական, կրոնական, գիտական և փիլիսոփայական աշխարհայացքները:</p> <p>12.2.2 Նկարագրի աշխարհի ճանաչողության ձևերը և թվարկի դրանցից յուրաքանչյուրի առանձնահատկությունները:</p> <p>12.2.3 Սահմանի ճշմարտության տեսությունները:</p> <p>12.2.4 Նկարագրի կյանքի իմաստի տարբեր ընկալումներ:</p> <p>12.2.5 Մեկնաբանի տեխնոլոգիաների ազդեցությունը հասարակական կյանքի վրա</p> <p>12.2.6 Տարբերակի տեղեկատվության նպատակները և դրսևորի դրանք նպատակային օգտագործելու հմտություններ:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Դիցաբանական, կրոնական, գիտական և փիլիսոփայական աշխարհայացք: 2. Ի՞նչն է իրական: 3. Ինչպե՞ս ենք ճանաչում աշխարհը: 4. Ճշմարտության հիմնահարցը: 5. Կյանքի իմաստը: 6. Տեղեկատվական տեխնոլոգիաների ազդեցությունը հասարակական կյանքի վրա: 7. Տեղեկատվության նպատակները և մեդիագրագիտության հմտություններ: 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Էսսե, օր.՝ «Կյանքի իմաստը»: - Հետազոտական աշխատանքներ, օր.՝ տեղեկատվական աղբյուրներից ընտրի տեղեկություններ՝ ըստ տեսակների և հիմնավորի: 	<ul style="list-style-type: none"> ● Օրինաչափություններ ● Պատճառ և հետևանք ● Համակարգեր և մոդելներ
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Արվեստ-արտացոլանքը արվեստում՝ նկարչություն, երաժշտություն և այլն</p> <p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-հավատ, կրոն, աթեիզմ և այլն</p> <p>Գրականություն-համապատասխան տեքստի մեկնաբանում</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	

Հասարակագիտություն	
Թեմա 3. Միջազգային առևտուր, զարգացման տնտեսություն	
Նպատակ	
<p>Սովորողները կկարողանան ներկայացնել, թե ինչ է միջազգային առևտուրը: Կմեկնաբանեն պետության միջամտության դերը ազատ առևտրին: Կնկարագրեն վճարային հաշվեկշիռը: Կներկայացնեն զարգացման տնտեսագիտության առանձնահատկությունները:</p>	
Վերջնարդյունքը	
<p>12.3.1. Նկարագրի միջազգային առևտրի կառուցվածքը: Բացատրի պետության միջամտության աստիճանը առևտրին: 12.3.2. Նկարագրի վճարային հաշվեկշիռը: 12.3.3. Վերլուծի միջազգային վարկերի, օգնությունների, համագործակցությունների դերը երկրի տնտեսական զարգացման գործում:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Միջազգային առևտուր: 2. Պետությունն ու ազատ շուկայական առևտուր: 3. Վճարային հաշվեկշիռ: 4. Զարգացման տնտեսություն. ֆինանսավորման արտաքին աղբյուրներ 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Հետազոտական աշխատանք, օր.՝ համեմատի Հայաստանի՝ վերջին 2 տարիների վճարային 	

<p>հաշվեկշիռները, գտնի տարբերությունները, փորձի ճշտել պատճառները համապատասխան մասնագետների հետ հարցազրույցների միջոցով:</p>	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- պետությունների տնտեսական համակարգը Հանրահաշիվ-հաշվարկներ, չափումներ, խնդիրների ստեղծում Աշխարհագրություն-տնտեսություն, բնակչություն</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ19, Մ22</p>	

<p>Հասարակագիտություն</p>	
<p>Թեմա 4. Միջազգային իրավունք</p>	
<p>Նպատակ</p>	
<p>Մովորողները կկարողանան տարբերակել միջազգային իրավունքի աղբյուրները, կդիտարկեն պետությունների և միջազգային իրավունքի հարաբերությունները: Կկարողանան վերլուծել այդ հարաբերությունները ՀՀ-ում և գլոբալ խնդիրների համատեքստում:</p>	
<p>Վերջնարդյունքը</p>	
<p>12.4.1 Ուսումնասիրիմիջազգային իրավունքի աղբյուրները և սկզբունքները՝ հիմնավորելով սկզբունքների նշանակությունը պետությունների հարաբերությունների և համագործակցության մեջ: 12.4.2 Բացատրի մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային դրանց գործառույթները և նշանակությունը՝ օգտագործելով տարբեր պատմական և</p>	

Ժամանակակից/առօրյա իրավիճակներ:

12.4.3 Մեկնաբանի պետության (մասնավորապես՝ ՀՀ) դերը մարդու իրավունքների պաշտպանության մեջ՝ քննելով այն պետությունների կողմից ստորագրված և վավերացված փաստաթղթերի և դրանց արդյունքում առաջ եկած պարտավորությունների համատեքստում:

12.4.4 Վերլուծի տարբեր իրավախատումների վերաբերյալ Հայաստանին առնչվող ՄԻԵԴ որոշումների և ՄԱԿ-ի համընդհանուր պարբերական զեկույցների նմուշներ:

12. 4. 5. Առանձնացնի միջազգային վեճերի տարբեր տեսակներ և համեմատի դրանց լուծման խաղաղ և ոչ խաղաղ մեթոդների ուժեղ և թույլ կողմերը:

12.4.6. Դատողություններ անի, թե տեխնոլոգիական զարգացումը ինչպես է ազդել արդարադատության վրա միջազգային և տեղական մակարդակում:

Թեմայի բովանդակություն

1. Միջազգային իրավունքի աղբյուրները:
2. Միջազգային իրավունքի սկզբունքները:
3. Միջազգային իրավունքի պաշտպանության միջազգային, տարածաշրջանային և տեղական մեխանիզմներ:
4. Միջազգային վեճեր:
5. Ազգ, մարդիկ և միջազգային իրավունք:

Ուսումնական գործունեության տեսակ

Խաչվող գաղափարներ

<p>- Հետազոտական աշխատանք. . ուսումնասիրի և հղումներ տա Հայաստանում իրավիճակը վերլուծող և ներկայացնող միջազգային համաթվերին, բարոմետրերին, զեկույցներին և ամփոփագրերին: . վերլուծի ներքին օրենսդրության և գործելակերպի օրինակները, որոնք խախտել կամ խախտում են մարդու իրավունքները պաշտպանված միջազգային օրենսդրությամբ կամ կոնվենցիաներով: . քննի, վերլուծի և եզրահանգումներ անի տարբեր իրավական դեպքերի ու խնդիրների վերաբերյալ՝ օգտագործելով և հղումներ տալով առաջնային և երկրորդային ռեսուրսներին և ճշտելով դրանց վստահելիության մակարդակը, բերելով փաստարկներ, ապացույցներ:</p> <p>- Դերախաղեր, օր.՝ ստեղծի տարբեր միջազգային կազմակերպությունների և դատարանների նստաշրջաններ և լսումներ, նախապես փաստահավաքության միջոցով առաջ բերելով ապացույցներ և փաստարկներ, որոնք կբխեն իրենց ստանձնած դերերից:</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Կառուցվածք և գործառույթ: ● Կայունություն և փոփոխություն:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն-իրավական ակտեր, պետության ձևեր ու մոդելներ Աշխարհագրություն-բնակչություն, տնտեսություն, պետություն, իրավական նորմեր</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	
<p>Մ18, Մ21, Մ35, Մ38</p>	

Հասարակագիտություն
<p>Թեմա 5. Միջազգային հարաբերություններ և արտաքին քաղաքականություն (12 ժամ)</p>

Նպատակ	
<p>Սովորողները կկարողանան մեկնաբանել միջազգային համակարգի կառուցվածքը և դրա հիմնական մասնակիցների փոխազդեցության ձևերը:</p> <p>Կկարողանան ներկայացնել միջազգային հարաբերություններում մեծ, միջին և փոքր պետությունների արտաքին քաղաքականության հատկանիշները:</p>	
Վերջնարդյունք	
<p>12.5.1 Նկարագրի միջազգային համակարգի կառուցվածքը, դատողություններ անի միջազգային իրավանորմերի և կազմակերպությունների նշանակության վերաբերյալ:</p> <p>12.5.2 Թվարկի Հայաստանի արտաքին քաղաքականության նպատակներն ու հիմնասկզբունքները, մեկնաբանի գլխավոր գործընկերների հետ հարաբերությունների նշանակությունը Հայաստանի զարգացման համար:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<ol style="list-style-type: none"> 1. Միջազգային համակարգ և աշխարհակարգ 2. Միջազգային կազմակերպություններ, շարժումներ և միջազգային ինտեգրում 3. Մեծ, միջին և փոքր պետությունները միջազգային համակարգում 4. Արտաքին քաղաքականություն և դիվանագիտություն 5. Հայաստանի արտաքին քաղաքականության նպատակներն ու հիմնասկզբունքները 	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Աշխատանք գծապատկերներով. . Գծապատկերի միջոցով համեմատի աշխարհակարգի ձևերի ընդհանրություններն ու տարբերությունները: . Գծապատկերի միջոցով համեմատի միջազգային կազմակերպությունների տեսակների ընդհանրություններն ու տարբերությունները: . Գծապատկերի միջոցով համեմատի միջազգային 	<ul style="list-style-type: none"> ● Կառուցվածք և գործառույթ: ● Կայունություն և փոփոխություն

<p>հարաբերություններում մեծ, միջին և փոքր պետությունների քաղաքականությունների ընդհանրություններն ու տարբերությունները</p> <ul style="list-style-type: none"> - Խմբային քննարկումներ, օր. օրինակների միջոցով ցույց տա արտաքին քաղաքականության տարրերի նշանակությունն անձի և հասարակության կյանքում 	
<p>Միջառարկայական կապերը թեմայում</p>	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն- պետություն-պետություն համագործակցությունը Երկրաչափություն- չափումներ, հաշվարկներ, մոդելների ստեղծում</p>	
<p>Հանրակրթական չափորոշիչ</p>	
<p>Մ16</p>	

<p>Հասարակագիտություն</p>
<p>Թեմա 6. Մարդկության գլոբալ հիմնախնդիրներ</p>
<p>Նպատակ</p>
<p>Մովորողները կվերլուծեն գլոբալացման դրական և բացասական ազդեցությունները, դրանց առաջ բերած հիմնախնդիրներն ու լուծման ճանապարհները, կկարողանան արժևորել բնության և մարդու ներդաշնակ համակեցության կարևորությունը:</p>

Վերջնարդյունքը	
<p>12.6.1 Եզրահանգումներ անի գլոբալացման դրական և բացասական կողմերի մասին:</p> <p>12.6.2 Եզրահանգումներ անի մարդկության գլոբալ հիմնախնդիրների վերաբերյալ կայուն զարգացման համատեքստում:</p> <p>12.6.3 Բացահայտի գլոբալ հիմնախնդիրների ազդեցությունը Հայաստանի վրա:</p>	
Թեմայի բովանդակություն	
<p>1. Գլոբալացում</p> <p>2. Ժամանակակից գլոբալ հիմնախնդիրներ:</p> <p>3. Գլոբալ հիմնախնդիրների ազդեցությունը Հայաստանի վրա:</p>	
Ուսումնական գործունեության տեսակ	Խաչվող գաղափարներ
<ul style="list-style-type: none"> - Խմբային քննարկումներ, օր.՝ օրինակների միջոցով ցույց տա գլոբալացման դրական ու բացասական ազդեցությունն իր և հասարակության կյանքում: - Նախագծային աշխատանք, օր.՝ օգտագործելով տեղեկատվական տարբեր աղբյուրներ բացահայտի աղքատության, կրթության, առողջապահության, բնապահպանական (կլիմայի փոփոխություն) հիմնախնդիրները: 	<ul style="list-style-type: none"> • Պատճառ և հետևանք • Կայունություն և փոփոխություն:
Միջառարկայական կապերը թեմայում	
<p>Հայոց և Համաշխարհային պատմություն,- կոնֆլիկտ, ցեղասպանություն, պատերազմ, ռազիզմ, ֆաշիզմ և այլն:</p> <p>Ինֆորմատիկա- համացանցի օգտակար ու բացասական կողմերը</p> <p>Աշխարհագրություն- երկիր մոլորակի աղտոտվածություն</p> <p>Կենսաբանություն, կենդանական աշխարհի ոչնչացում</p> <p>Գրականություն-համապատասխան տեքստի ընթերցում և մեկնաբանություն</p>	
Հանրակրթական չափորոշիչ	

U11, U18, U21